

annefrank

videodagboek EXTRA

Werkvorm bij EXTRA Discriminatie

Scène uit het videodagboek. Bordje Voor Joden verboden bij de ingang van een park.

Vanaf mei 1942 moeten alle Joden in Nederland ouder dan zes jaar een jodenster dragen.

Toen de nazi's in 1940 Nederland bezetten, werden ook Joden in Nederland gediscrimineerd, vervolgd en uiteindelijk vermoord. Deze video vertelt het verhaal van de stapsgewijze uitsluiting waar de familie Frank mee te maken kreeg in die tijd. Hoe werkte deze en welke gevolgen had dat?

OPDRACHT 1

Bekijk aflevering 1 ► Mijn mooiste cadeau en bijbehorende ► EXTRA Discriminatie

OPDRACHT 2

Bekijk de historische bronnen en beantwoord de vragen

In de EXTRA Discriminatie zien we hoe het leven van de Joden, waaronder de familie Frank, steeds meer werd ingeperkt door de invoering van anti-Joodse maatregelen. De nazi's waren degenen die de verboden invoerden, maar er waren ook mensen nodig die deze verboden opvolgden en uitvoerden. De vervolging van Joden gebeurde niet zomaar, dit was mensenwerk. Mensenwerk dat uiteindelijk leidde tot de moord op 6 miljoen onschuldige mensen.

b) Wat zie je? Wat hebben ze met elkaar te maken?

a) Schrijf drie dingen op die je kan afleiden uit de bronnen

1

2

3

Er zijn uiteindelijk meer dan 100 maatregelen tegen de Joden ingevoerd.

Anti-Joodse maatregelen

04-06-41 Bewegingsvrijheid van Joden wordt beperkt

01-09-41 Joodse kinderen moeten naar aparte, Joodse, scholen.

15-09-41 Plakkaten met opschriften 'Verboden voor Joden' verschijnen. Joden mogen niet meer naar parken, dierentuinen, cafés, restaurants, hotels, pensions, schouwburgen, cabarets, variétés, bioscopen, sportinrichtingen, concerten, openbare bibliotheken, leeszalen of musea.

07 en 08-10-41 Razzia's op Joden in de Achterhoek, Arnhem, Apeldoorn en Zwolle.

26-10-41 Verbod op alle Joodse tijdschriften.

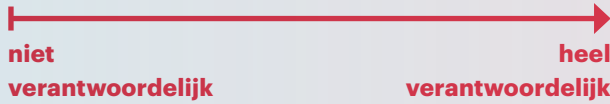
Scène uit het videodagboek.

OPDRACHT 3

Maak de groepsopdracht in een groep van maximaal 4 leerlingen

INSTRUCTIE

- 1 Knip de kaartjes op het knipvel uit.
- 2 Leg ze op een denkbeeldige lijn van:

- 3 Beargumenteer je eigen mening en geef elkaar de ruimte om aan het woord te zijn.

Er is geen goed of fout antwoord!

Wie waren er toen verantwoordelijk?

Deze vraag is moeilijk te beantwoorden. Niet in de eerste plaats omdat het antwoord voor iedereen anders kan zijn.

We leven nu in een andere tijd. Maar welke groepen worden vandaag gediscrimineerd en door wie?

OPDRACHT 4

Bespreek deze vraag met de hele klas

Neem vervolgens één voorbeeld dat wordt opgenoemd en probeer samen te benoemen wie hier verantwoordelijk voor zijn.

Anton Mussert De leider van de NSB	De Nederlandse Spoorwegen 107.000 Joden werden in NS-treinen naar concentratie en vernietigingskampen gedeporteerd	Een SS-bewaker in Auschwitz
Adolf Hitler De leider van Nazi-Duitsland	Een Nederlandse politieagent Hij arresteerde Joden bij razzia's	Een schooldirecteur Stelde lijsten op van hoeveel Joden er op zijn school zaten
Adolf Eichman Hij had de leiding over de deportatie van de Joden	Een winkelier Hij hing een bord <i>Verboden voor Joden</i> in zijn winkel en verkocht niet aan Joden	Rudolf Höss Kampcommandant van Auschwitz
Lid van de NSB	Een stoker op de trein naar Westerbork	----- ----- -----

annefrank

videodagboek EXTRA

Bij de serie Anne Frank videodagboek zijn zeven educatieve extra's gemaakt die de afleveringen in context van de Jodenvervolging en Tweede Wereldoorlog plaatsen. Het is handig de EXTRA samen met de klas te bekijken en vervolgens aan de werkvormen te beginnen. De werkvormen zijn opgebouwd uit de volgende onderdelen.

- 1 Leerlingen kijken samen de extra in de klas.
- 2 Leerlingen interpreteren zelf de historische bron(nen).
- 3 Leerlingen werken per vier aan een groepsopdracht.
- 4 Leerlingen bespreken klassikaal de denkvraag die aan het eind van de extra in beeld is.

Stap 1 SAMEN KIJKEN

Bekijk het informatie filmpje bij deze aflevering: EXTRA *Discriminatie*. Deze extra hoort bij aflevering 1 van het Anne Frank videodagboek.

Toen de nazi's in 1940 Nederland bezetten, werden Joden gediscrimineerd, vervolgd en uiteindelijk vermoord. Deze video vertelt het verhaal van de stapsgewijze uitsluiting waar de familie Frank mee te maken kreeg in die tijd. Hoe werkte deze en welke gevolgen had dat?

Stap 2 INTERPRETEREN

Leerlingen bekijken en interpreteren de historische bronnen. Bespreek hun bevindingen met de hele klas.

Bron: lijst met anti joodse maatregelen
Op deze lijst zijn verschillende anti-joodse maatregelen te lezen. vanaf september 1941 mogen joden in Nederland niet meer naar de bioscoop.

Bron: bioscoopkaartje
Sommige Joden organiseren daarom filmvoorstellingen thuis, ook de familie Frank. Anne en haar vriendin Jacqueline maakten echte kaartjes voor deze voorstellingen. Op het kaartje van de filmvoorstelling van zondag 1 maart 1942 dat Jacqueline bewaard heeft, staat de rij en haar stoelnummer. Het kaartje is zelfs afgestempeld.

Bron: foto filmset
Op deze foto is een fragment te zien uit het videodagboek van de filmavond die Anne bij haar thuis organiseerde.

Stap 3 GROEPSOPDRACHT

Werkwijze

- Deel de werkbladen en scharen uit
- Verdeel de klas in groepjes van 4
- Laat de groepjes ± 10 minuten aan de opdracht werken
- Bespreek plenair en vergelijk de verantwoordelijkheidslijnen met elkaar: Wat was de discussie in de groepjes?

Uitwerking groepsopdracht

Wie zijn er verantwoordelijk?
Voor de uitwerking van deze opdracht zijn meerdere opties mogelijk. Het gaat er bij deze opdracht om dat leerlingen nadenken over de verantwoordelijkheid van de verschillende daders.

Extra info over de verschillende daders

Adolf Hitler

Adolf Hitler was de 'Führer'. Onder zijn leiding werd de Jodenvervolging een feit.

Adolf Eichmann

Adolf Eichmann was een zeer goed organisator en was verantwoordelijk voor het transport van de Joden uit heel Europa naar de vernietigingskampen. Hij wist heel goed wat de Joden stond te wachten en was wat later werd genoemd een 'Schreibtischtäter' (misdadiger van achter zijn bureau).

Rudolf Höss

Höss wist en zag 'alles'. Hij stelde er een eer in om 'zijn' Auschwitz zo goed mogelijk te managen. Hij werd wel eens

EXTRA bij

Videodagboekaflevering 1
Mijn mooiste cadeau

Voor wie

Leerlingen onderbouw VO
(geschiedenis, burgerschap, mentoruur, maatschappijleer)

Duur

30 minuten

Thema's:

WOII, Jodenvervolging, discriminatie en verantwoordelijkheid

Vorm

Individuele en groepsopdrachten plus plenaire afsluiting

Benodigheden

Filmpje Extra *Discriminatie*
Werkbladen PDF (downloaden & afdrukken op 100%)
Scharen

Leerdoelen

Leerlingen zien dat de Jodenvervolging geen onafwendbaar proces was, maar dat het steeds ging om mensen die beslissingen namen (vaak onder druk van omstandigheden); Leerlingen denken na over de verschillende verantwoordelijkheden en daden die bijdroegen aan de Jodenvervolging.

TIP Bekijk ook het filmpje

► [Van dagboek naar camera!](#) samen met de leerlingen. In dit filmpje wordt uitgelegd hoe de serie tot stand is gekomen.

geraakt door wat hij zag, maar ging dan een stukje paardrijden om het nare gevoel kwijt te raken.

SS-bewaker Auschwitz

'Bevel is bevel' gold zeker voor de elite-soldaten van de SS. Zij zagen het als hun lot en taak om dit werk te doen. Verreweg de meesten van hen zijn nooit veroordeeld (80%)

Lid van de NSB

In Nederland collaboreerde zo'n 5 procent van de bevolking met de nazi's. Hieronder rekenen we ook burgers die lid werden van de Nationaal socialistische beweging. De Nederlandse politie-

ke tak van het Nationaal socialisme. De NSB had vooral aanhangers onder de middenklasse, middenstanders, ambtenaren en kleine boeren.

Een winkelier

Vanaf september 1941 kwam er een hele rits aan verboden die Joden uit het sociaal maatschappelijke leven moesten weren. Overal zag je de borden verboden voor Joden. Winkeliers werden vanaf.... verplicht de borden met 'verboden voor joden' in hun winkels te hangen. Er waren ook winkeliers die dat uit protest niet deden.

Een schooldirecteur

Op 9 juli 1941 kregen alle schoolhoofden het verzoek om een lijst samen te stellen van Joodse leerlingen. De rector van het gemeentelijk lyceum voor meisjes, waar Margot Frank op zat, leverde een week later een overzicht aan waarin stond welke leerlingen Joods waren. Zo had de nazi bezetter een overzicht om wie het ging. Na de zomer van 1941 werden Joden van school gestuurd en moesten zij naar aparte scholen voor joden. Er waren ook schooldirecteuren die weigerden dergelijke lijsten aan te leveren.

Anton Mussert

Als oprichter en leider van de NSB was Anton Mussert een fanatieke Nationaalsocialist. Hij werd na de bevrijding schuldig bevonden aan hoogverraad en ter dood veroordeeld.

Nederlandse politieagent

Politiemensen in Nederland waren in meer of mindere mate betrokken bij het oppakken van Joden. De meesten deden het met tegenzin, maar verzetten zich niet tegen hun opdracht. De gezagsgetrouwheid was groot.

Stoker op de trein naar Westerbork

Tot de grote treinstaking aan het einde van de oorlog reden alle treinen gewoon. Maar het personeel van de NS reed liever niet op de trein die Joden naar Westerbork bracht. Daarom kregen degenen die daar geen problemen mee hadden extra geld.

De Nederlandse Spoorwegen

De Nederlandse spoorwegen hebben, zonder protest, duizenden wagons ingezet waarmee mensen van Westerbork

naar de concentratie- en vernietigingskampen werden gedeporteerd: 107.000 mensen in totaal. Hiervan kwam er slechts 5.000 levend terug. De NS verdiende veel geld aan de transporten. In 2005 bood de toenmalig directeur van de NS hiervoor excuses aan. In 2019 volgde een compensatie in geld.

Stap 4 DENKVRAAG

Aan het eind van de EXTRA Discriminatie wordt er een vraag gesteld: We leven nu in een andere tijd. Maar welke groepen worden vandaag gediscrimineerd en door wie?

Bespreek deze vraag met de hele klas. Begin eerst met het bespreken in kleine groepjes en koppel daarna terug met de hele klas.

Neem vervolgens enkele voorbeelden die worden opgenoemd en probeer samen te benoemen wie hier verantwoordelijk voor zijn.

TIPS BIJ LESGEVEN OP AFSTAND

Van tevoren

Download het werkblad en de docentenhandleiding. Stuur je leerlingen het werkblad toe en geef hen duidelijke instructies wat je van hen verwacht. *Werk je allemaal op hetzelfde tijdstip aan de opdrachten? Welke opdrachten maak je alleen en welke in groepsverband? Hoe en via welk platform werk je samen? Hoeveel tijd heb je per opdracht? Hoe wil je dat zij na afloop het werkblad inleveren? Hoe communiceer je de antwoorden (te vinden in de DHL) op de opdrachten na afloop?*

Opdracht 1 en 2 (duur ± 15 min)

De eerste twee opdrachten zijn individueel te maken, leerlingen kunnen zelfstandig het filmpje kijken en de antwoorden op het werkblad invullen.

Indien technisch mogelijk kun je ervoor kiezen gezamenlijk te starten en het filmpje met elkaar te bekijken.

Opdracht 3 (duur ± 15 min)

Opdracht 3 is bedoeld als groepsopdracht. Je kunt twee dingen doen:

TIP Stel samen met de klas gespreksregels op voordat je begint. Hier kun je gedurende het gesprek naar verwijzen indien nodig. Denk aan: we zijn positief naar elkaar, luisteren naar elkaar, reageren inhoudelijk op elkaar.

TIP Als je meer wilt weten over hoe je als docent vooroordelen en (ervaringen met) discriminatie op een veilige manier bespreekbaar kunt maken in de klas, kun je deelnemen aan de online cursus ► [Begin bij jezelf!](#)

- 1 Je laat je leerling individueel aan de opdracht werken. De bevindingen bespreek je plenair, mits dit technisch mogelijk is.
- 2 Je laat hen in groepsverband werken. Bedenk in dit geval van tevoren hoe je leerlingen in groepsverband (twee of viertallen) wilt laten samenwerken.

Opdracht 4 (duur ± 15 min)

Opdracht 4 is bedoeld om gezamenlijk in de klas te bespreken. Hierbij een aantal suggesties:

- 1 Laat leerlingen individueel aan deze opdracht werken. Leerlingen denken na over de denkvraag en vullen hun antwoord online in.
- 2 Laat hen vervolgens een kort bericht/vlog/blog maken over de denkvraag. Ze kunnen hiervoor gebruik maken van voorbeelden uit de media of misschien hebben ze zelf wel iets meegemaakt wat ze willen delen of waren getuige van een discriminerende opmerking.
- 3 Start een gesprek over de denkvraag online: Wat is discriminatie en is het altijd makkelijk te herkennen?

► [Zie discriminatie en gelijke rechten](#)

annefrank

videodagboek
EXTRA

Werkvorm bij EXTRA Annes dagboek

Luna als Anne met een facsimile van het roodgeruite dagboek.

Het dagboek is in meer dan 70 talen vertaald.

Anne hield van 12 juni 1942 tot 1 augustus 1944 een dagboek bij. Ze was niet de enige die tijdens de oorlog een dagboek bijhield. Veel meer jongeren deden dat. Deze video vertelt waarom het dagboek van Anne Frank zo bekend is geworden.

OPDRACHT 1

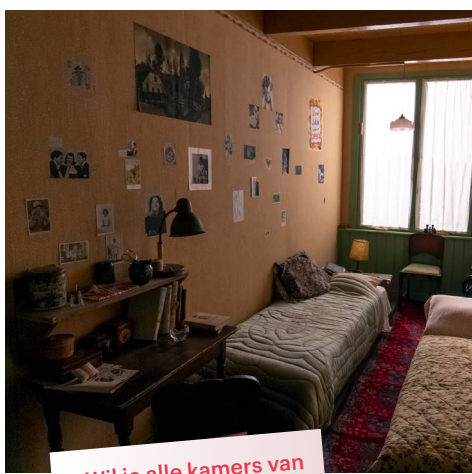
Bekijk aflevering 3 ► **Mijn grote droom**
en bijbehorende ► **EXTRA Annes Dagboek**

OPDRACHT 2

Bekijk deze foto's en beantwoord de volgende vragen

Het échte kamertje van Anne Frank in het Achterhuis. Deze is leeg. De nazi's namen na de arrestatie ook alle meubels en spullen mee.

Wil je alle kamers van het Achterhuis zien? Bekijk dan **Het Achterhuis online.** ► www.annefrank.org/achterhuis

Deze twee foto's zijn van de filmset waar het videodagboek is opgenomen. Deze zijn gemeubileerd. Alles is zo goed als naar waarheid nagebouwd en ingericht.

a) Waarom denk je dat Otto Frank er bewust voor heeft gekozen de kamers in het Achterhuis leeg te laten?

b) Welk detail van deze reconstructie klopt écht niet?

OPDRACHT 3

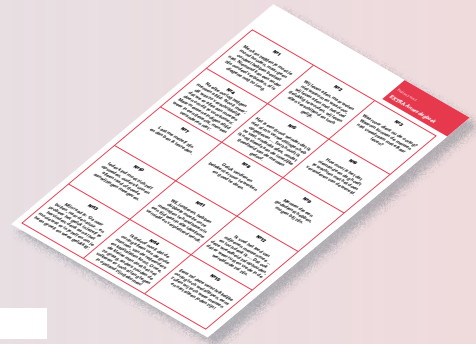
Maak de groepsopdracht in tweetallen

Doordat Anne haar ervaringen en gedachtes opschreef, weten we nu meer over de tijd en de omstandigheden waarin zij leefde. Mensen leggen al eeuwen lang hun ervaringen en gedachtes vast, dit gebeurde ook vóór de Tweede Wereldoorlog en tot op de dag van vandaag doen we dat nog steeds.

INSTRUCTIE

- 1 Lees alle citaten op pagina 3. Kies er één uit die je aanspreekt.
Citaat nummer
- 2 Vink aan: **Wie** zou dit gezegd kunnen hebben en **wanneer?**

☐ Student	☐ Middeleeuwen
☐ Influencer	☐ Romeinse tijd voor Christus
☐ Filosoof	☐ 20e eeuw
☐ Docent	☐ Nu
☐ Vlogger	☐ Anders: <input type="text"/>
☐ Politicus	
☐ Mensenrechtenactivist	
☐ Schrijver	
☐ Anders: <input type="text"/>	

- 3 Bespreek je antwoorden met je klasgenoot.

OPDRACHT 4

Wat moeten mensen over 75 jaar weten over deze tijd?

Bespreek deze vraag met de hele klas. Neem vervolgens een voorbeeld dat wordt genoemd en bedenk **wát** en **hóe** we vandaag de dag dingen vastleggen en **wáárom** we dat doen?

Wil je meer weten over de tijd in het Achterhuis? Lees dan **Het Achterhuis** van Anne Frank.

a) Wat en hoe?

b) Waarom?

<p style="text-align: center;">Nº1</p> <p>Men kan zeggen je moet je mond houden, maar geen oordeel hebben bestaat niet. Niemand kan een ander zijn oordeel verbieden, al is diegene nog zo jong.</p>	<p style="text-align: center;">Nº2</p> <p>Wij leven allen, maar weten niet waarom en waarvoor, wij leven allen met het doel gelukkig te worden, wij leven allen verschillend en toch gelijk.</p>	<p style="text-align: center;">Nº3</p> <p>Waarvoor dient nu de oorlog? Waarom kunnen de mensen niet vreedzaam met elkaar leven?</p>
<p style="text-align: center;">Nº4</p> <p>Na elke oorlog zeggen mensen altijd: 'Nooit meer', dit was zo verschrikkelijk dat we er alles aan moeten doen om dit te voorkomen'. Maar mensen eindigen altijd weer in een gevecht, mensen veranderen niet'.</p>	<p style="text-align: center;">Nº5</p> <p>Het is een groot wonder dat ik niet al m'n verwachtingen heb opgegeven.... Toch houd ik ze vast, ondanks alles, omdat ik nog steeds aan de innerlijke goedheid van de mensen geloof.</p>	<p style="text-align: center;">Nº6</p> <p>Hoe mooi is het dat niemand een dag hoeft te wachten met het doen veranderen van de wereld.</p>
<p style="text-align: center;">Nº7</p> <p>Laat me mezelf zijn en dan ben ik tevreden.</p>	<p style="text-align: center;">Nº8</p> <p>Geluk verdienen betekent ervoor te werken en goed te doen.</p>	<p style="text-align: center;">Nº9</p> <p>Mensen die een godsdienst hebben, mogen blij zijn.</p>
<p style="text-align: center;">Nº10</p> <p>Ieder kind moet zichzelf opvoeden, ouders kunnen alleen raad of goede aanwijzingen meegeven.</p>	<p style="text-align: center;">Nº11</p> <p>Wij, jongeren, hebben dubbele moeite onze meningen te handhaven in een tijd waarin alle idealisme vernield en verpletterd wordt.</p>	<p style="text-align: center;">Nº12</p> <p>Ik voel het leed van miljoenen mensen mee ... en toch denk ik Dat ook deze wreedheid zal ophouden, dat er weer rust en vrede in de wereldorde zal zijn.</p>
<p style="text-align: center;">Nº13</p> <p>Mijn raad is: 'Ga naar buiten, naar de natuur... en probeer het geluk in jezelf te hervinden; denk aan al het mooie wat er in jezelf en om je heen groeit en wees gelukkig'.</p>	<p style="text-align: center;">Nº14</p> <p>Ik geloof nooit dat de oorlog alleen van de grote mannen, van de regeerders en kapitalisten komt. O nee, de kleine man doet het net zo graag, anders zouden de volkeren er toch al lang tegen in opstand zijn gekomen!</p>	<p style="text-align: center;">Nº15</p> <p>Eens zal deze verschrikkelijke oorlog toch wel aflopen, eens zullen wij toch weer mensen en niet alleen Joden zijn!</p>

annefrank

videodagboek EXTRA

Bij de serie Anne Frank videodagboek zijn zeven educatieve extra's gemaakt die de afleveringen in context tot de Jodenvervolgving en Tweede Wereldoorlog plaatsen. Het is handig de EXTRA samen met de klas te bekijken en vervolgens aan de werkvormen te beginnen. De werkvorm is opgebouwd uit de volgende onderdelen.

Stap 1 SAMEN KIJKEN

Bekijk samen de EXTRA *Annes dagboek*. Anne hield van 1942 tot 1 augustus 1944 een dagboek bij. Zij was niet de enige die tijdens de oorlog een dagboek bijhield. Veel meer jongeren deden dat. Deze video vertelt het verhaal van waarom het dagboek van Anne Frank zo bekend is geworden.

Stap 2 INTERPRETEREN

Leerlingen bekijken en interpreteren individueel de foto's. Bespreek hun bevindingen met de hele klas.

Foto 1: de 'echte kamer' van Anne Frank, leeg zoals deze in het Anne Frank huis te bezichtigen is. Toen Otto Frank terug kwam na de oorlog en het museum opende, koos hij er bewust voor de kamers in het Achterhuis leeg te laten. Hij voelde er weinig voor deze herin te richten met meubels en bovendien symboliseerde de leegte van de kamers, de leegte die hij voelde toen hij als enige van zijn gezin de oorlog overleefde.
Foto 3: De reconstructie van het schrijftafeltje is ook gebruikt voor de filmopnamen van het videodagboek van Anne Frank. Wat niet klopt aan de foto is dat er op de tafel een vlogcamera ligt.

Stap 3 GROEPSOPDRACHT

Werkwijze

- Verdeel de klas in groepjes van twee
- Laat de groepjes ±10 minuten aan de opdracht werken

- 1** Leerlingen kijken samen de extra in de klas.
- 2** Leerlingen interpreteren zelf de historische bron(nen).
- 3** Leerlingen werken in groepsverband aan een groepsopdracht.
- 4** Leerlingen bespreken klassikaal de denkvraag die aan het eind van de extra in beeld is.

- Bespreek plenair en vergelijk de antwoorden met elkaar; wat was de discussie in de groepjes?

Uitwerking groepsopdracht

Alle citaten zijn geschreven door Anne Frank. Deze komen niet alleen uit haar dagboek maar ook uit andere stukken die ze schreef. Zoals *korte verhaaltjes*. De meeste quotes schreef Anne in de laatste fase van haar schrijven, na de oproep van Minister Bolkenstein besluit ze alles wat ze tot dan toe heeft geschreven, te herschrijven tot een roman, een roman die zij ná de oorlog wilde uitgeven.

Extra info over de citaten

Nº1

Men kan zeggen je moet je mond houden, maar geen oordeel hebben bestaat niet. Niemand kan een ander zijn oordeel verbieden, al is diegene nog zo jong!

— Anne Frank, 2 maart 1944

Nº2

Wij leven allen, maar weten niet waarom en waarvoor, wij leven allen met het doel gelukkig te worden, wij leven allen verschillend en toch gelijk.

— Anne Frank, 6 juli 1944

Nº3

Waarvoor dient nu de oorlog? Waarom kunnen de mensen niet vreedzaam met elkaar leven?

— Anne Frank, 3 mei 1944

Nº4

Na elke oorlog zeggen mensen altijd: 'Nooit meer', dit was zo verschrikkelijk dat we er alles aan moeten doen om dit

Handleiding bij EXTRA Annes dagboek

EXTRA bij

Videodagboekaflevering 3
Mijn grote droom

Voor wie

Leerlingen onderbouw VO (geschiedenis, burgerschap, mentoruur, maatschappijleer)

Duur

30 minuten

Thema's

WOII, Het Achterhuis en dagboeken

Vorm

Individuele en groepsopdrachten plus plenaire afsluiting

Benodigheden

Filmpje EXTRA *Annes dagboek*
Werkbladen PDF (downloaden & afdrucken op 100%)

Leerdoelen

Leerlingen leren het werk van Anne als schrijfster kennen; Leerlingen worden zich bewust van de herkenbaarheid en tijdloosheid van thema's (oorlog, menselijk gedrag, identiteit, geluk) waar Anne over schreef.

TIP Bekijk ook het filmpje ► *Van dagboek naar camera!* samen met de leerlingen. In dit filmpje wordt uitgelegd hoe de serie tot stand is gekomen.

te voorkomen'. Maar mensen eindigen altijd weer in een gevecht, mensen veranderen niet.

— Anne Frank, in *verhaaltjes en gebeurtenissen uit het Achterhuis – Cady's leven*

Nº5

Het is een groot wonder dat ik niet al m'n verwachtingen heb opgegeven.... Toch houd ik ze vast, ondanks alles, omdat ik nog steeds aan de innerlijke goedheid van de mensen geloof.

— Anne Frank, 15 juli 1944

Nº6

Hoe mooi is het dat niemand een dag hoeft te wachten met het doen veranderen van de wereld.

— Anne Frank in *korte verhaaltjes*
26 maart 1944

Handleiding bij EXTRA Annes dagboek

Nº7

Laat me mezelf zijn en dan ben ik tevreden.

— Anne Frank, 11 april 1944

Nº8

Geluk verdienen betekent ervoor te werken en goed te doen.

— Anne Frank, 6 juli 1944

Nº9

Mensen die een godsdienst hebben, mogen blij zijn.

— Anne Frank, 6 juli 1944

Nº10

Ieder kind moet zichzelf opvoeden, ouders kunnen alleen raad of goede aanwijzingen meegeven.

— Anne Frank, 15 juli 1944

Nº11

Wij, jongeren, hebben dubbele moeite onze meningen te handhaven in een tijd waarin alle idealisme vernield en verpletterd wordt.

— Anne Frank, 15 juli 1944

Nº12

Ik voel het leed van miljoenen mensen mee...en toch denk ik Dat ook deze wreedheid zal ophouden, dat er weer rust en vrede in de wereldorde zal komen.

— Anne Frank, 15 juli 1944

Nº13

Mijn raad is: 'Ga naar buiten, naar de natuur... en probeer het geluk in jezelf te hervinden; denk aan al het mooie wat er in jezelf en om je heen groeit en wees gelukkig'.

— Anne Frank, 7 maart 1944

Nº14

Ik geloof nooit dat de oorlog alleen van de grote mannen, van de regeerders en kapitalisten komt. O nee, de kleine man doet het net zo graag, anders zouden de volkeren er toch al lang tegen in opstand zijn gekomen!'

— Anne Frank, 3 mei 1944

Nº15

Eens zal deze verschrikkelijke oorlog toch wel aflopen, eens zullen wij toch weer mensen en niet alleen Joden zijn!'

— Anne Frank, 11 april 1944

Stap 4

DENKVRAAG

Op het einde van de EXTRA Annes dagboek wordt er een vraag gesteld: Wat vind jij belangrijk om vast te leggen voor later? Wat moeten mensen over 75 jaar weten over deze tijd?

Bespreek deze vraag met de klas. Begin eerst met het bespreken in kleine groepjes en koppel daarna terug met de hele klas.

Neem vervolgens enkele voorbeelden die worden opgenoemd, of misschien kunnen leerlingen deze wel laten zien. Probeer samen te bedenken wáárom we vandaag dingen vastleggen en hóe we dat in deze tijd doen.

TIPS BIJ LESGEVEN OP AFSTAND

Van tevoren

Download het werkblad en de docenthandleiding. Stuur je leerlingen het werkblad toe en geef hen duidelijke instructies wat je van hen verwacht. *Werk je allemaal op hetzelfde tijdstip aan de opdrachten? Welke opdrachten maak je alleen en welke in groepsverband? Hóe en via welk platform werk je samen? Hoeveel tijd heb je per opdracht? Hoe wil je dat zij na afloop het werkblad inleveren? Hoe communiceer je de antwoorden (te vinden in de DHL) op de opdrachten na afloop?*

Opdracht 1 en 2 (duur ± 15 min)

De eerste twee opdrachten zijn individueel te maken, leerlingen kunnen zelfstandig het filmpje kijken en de antwoorden op het werkblad invullen.

Indien technisch mogelijk kun je ervoor kiezen gezamenlijk te starten en het filmpje met elkaar te bekijken.

TIP Stel samen met de klas gespreksregels op voordat je begint. Hier kunt je gedurende het gesprek naar wijzen indien nodig. Denk aan: we zijn positief naar elkaar, luisteren naar elkaar, reageren inhoudelijk op elkaar.

TIP Als je meer wilt weten over hoe je als docent vooroordelen en (ervaringen met) discriminatie op een veilige manier bespreekbaar kunt maken in de klas, kun je deelnemen aan de online cursus ► [Begin bij jezelf!](#)

TIP Laat leerlingen een vlog maken (per twee) waarin zij een belangrijke gebeurtenis van vandaag vastleggen die we niet mogen vergeten.

Opdracht 3 (duur ± 15 min)

Opdracht 3 is bedoeld als groepsopdracht. Je kunt twee dingen doen:

- 1 Je laat je leerling individueel aan de opdracht werken. Zij kunnen hun antwoorden online invullen.
- 2 Je laat hen in groepsverband werken. Bedenk in dit geval van tevoren hóe je leerlingen in groepsverband (twee of viertallen) wilt laten samenwerken. Zij kunnen hun antwoorden online invullen.

Opdracht 4 (duur ± 15 min)

Opdracht 4 is bedoeld om gezamenlijk in de klas te bespreken. Hierbij een aantal suggesties:

- 1 Laat leerlingen individueel aan deze opdracht werken. Leerlingen denken na over de denkvraag en vullen hun antwoord online in.
- 2 Laat leerlingen een vlog maken (individueel of per twee) waarin zij een belangrijke gebeurtenis van vandaag vastleggen die we niet mogen vergeten.
- 3 Start een gesprek over de denkvraag online: Wat vinden zij belangrijk om vast te leggen voor later en hóe doen zij dat?

annefrank

videodagboek
EXTRA

Werkvorm bij **EXTRA Zondebok**

Amsterdam 1943—Een schoolklas van de Van Dethschool (huishoudschool) met Joodse meisjes met Jodensterren. © Verzetsmuseum Amsterdam

Foto van de set tijdens de opnames van het Anne Frank videodagboek.

Deze video vertelt het verhaal over de werking van het zondebok denken. Tijdens de bezetting werden Joden buitengesloten en vervolgd. Het begon ermee dat ze door Hitler werden aangewezen als zondebok. Wat voor impact had dat op hen?

OPDRACHT 1

Bekijk aflevering 7 ► Jodenhaat en bijbehorende ► EXTRA Zondebok

OPDRACHT 2

Zoekopdracht

De Holocaust of Sjoa wordt ook wel een genocide (volkenmoord) genoemd. Het begon met het aanwijzen van een groep als zondebok en het eindigde met 6 miljoen onschuldige slachtoffers. De Holocaust is niet de enige genocide uit de geschiedenis.

a) Ken je nog andere voorbeelden van genocide?

b) Welke groep werd toen als zondebok aangewezen?

TIP Google de termen **Holocaust, Sjoa** en **genocide** en kijk wat je er over te weten komt!

OPDRACHT 3

Stappen van uitsluiting

Een genocide gebeurt niet van de één op andere dag. Volgens de onderzoeker Gregory Stanton is dit een proces van tien stappen met een begin en een eind.

a) Lees de 10 stappen van uitsluiting en bekijk de 10 foto's op pagina 3.

Welke stap hoort bij welke foto? Schrijf de juiste stap bij de juiste foto.

DE 10 STAPPEN VAN STANTON — Let op, hier staan ze door elkaar!

<p>POLARISATIE E Mensen worden tegen elkaar opgezet. Het is links of rechts, voor of tegen. Een duidelijke scheiding tussen bevolkingsgroepen treedt in werking.</p>	<p>MOORD N Het fysieke moorden van mensen begint op grote schaal. Gesteund door de staat vermoorden daders hun slachtoffers.</p>	<p>ORGANISATIE N Vervolging van minderheden is altijd georganiseerd, vaak door de staat met medewerking van organisaties en mensen.</p>	<p>DEPORTATIE I Slachtoffers worden van georganiseerde verzamelpaatsen onder dwang naar de moordplekken gebracht.</p>	<p>DISCRIMINATIE D De meerderheid discrimineert de minderheid. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van wetten en macht om de minderheidsgroep hun rechten te ontnemen.</p>
<p>VOORBEREIDING K Voordat deportatie en het vermoorden begint, worden er voorbereidingen getroffen door de daders om het proces zo goed mogelijk te laten verlopen.</p>	<p>SYMBOLISATIE R Mensen worden letterlijk gelabeld met woorden en symbolen. Zo is herkenbaar wie tot de minderheidsgroep behoort.</p>	<p>ONTMENSELIJKING E Mensen worden als minderwaardig neergezet, vergeleken met beesten en ook op beestachtige wijze behandeld. Haatpropaganda vol met stereotyperingen draagt hieraan bij.</p>	<p>CLASSIFICATIE H Het aanwijzen van een zondebok. In tijden van spanningen krijgen minderheidsgroepen de schuld.</p>	<p>ONTKENNING G Daders van genocide proberen hun sporen te wissen en het bewijsmateriaal te vernietigen.</p>

b) Zet nu de 10 stappen in de goede volgorde.

Twee staan er al goed.

c) Bespreek met elkaar.

Bij welke stap is het als burger nog mogelijk om in te grijpen?

Wat zou je kunnen doen en wie heb je daar bij nodig?

Welk woord krijg je als je van boven naar onder leest?

STAP 1		
STAP 2	<i>Polarisatie</i>	E
STAP 3		
STAP 4		
STAP 5		
STAP 6	<i>Organisatie</i>	N
STAP 7		
STAP 8		
STAP 9		
STAP 10		

OPDRACHT 4

Kun jij je voorstellen dat je als zondebok wordt aangewezen?

Gaskamer in vernietigingskamp Majdanek, gelegen in het door nazi-Duitsland bezette Polen. © Wiki CC BY-SA 3.0 pl

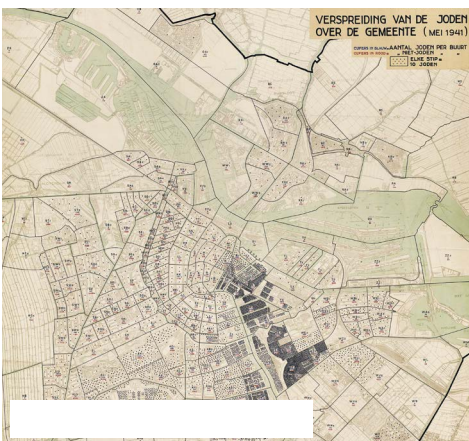
Juni 1941—door de anti-Joodse maatregelen mogen Joden niks meer en raken steeds verder geïsoleerd. © NIOD

1943—Transport vanuit Westerbork. In totaal zijn er 97 transporten naar de vernietigingskampen gegaan van 15 juli 1942 t/m 13 sept 1944. © NIOD

Auschwitz Birkenau, restanten van een gaskamer en crematorium. Vlak voor de bevrijding blazen de nazi's de gaskamers en crematoria op. © wiki CC BY 2.5 pl

Deze stippenkaart is in 1941 gemaakt in opdracht van de nazi's door NL ambtenaren. Het brengt in kaart waar Joden woonden. Hierdoor verliep de organisatie van het oppakken van Joden sneller. © Verzetsmuseum Amsterdam

1942—Amsterdam, Esther, Max en Barend Smeer met Jodenster. Deze werd verplicht vanaf mei 1942 voor iedereen boven de zes jaar. © Joods Historisch Museum

1934—Dit voorbeeld laat het vooroordeel zien hoe Joden uit zijn op macht. Ze worden vergeleken met ratten, spinnen en ander ongedierte.

1931—Otto met zijn dochters Margot (L) en Anne (R). De familie Frank is Joods. © Anne Frank Stichting

1943—Een Duitse leerling krijgt het verschil tussen Ariërs en Joden uitgelegd, deze ideologie van de superioriteit van de Duitsers legt ten grondslag aan het nationaal socialisme. © Deutsches Historisches Museum, Berlin

1943—Joden worden naar de Hollandsche Schouwburg gebracht voordat zij naar het doorgangskamp Westerbork worden gestuurd. Voorafgaand moesten zij al hun bezittingen inleveren en gedwongen in Joodse wijken wonen. © Verzetsmuseum Amsterdam

annefrank

videodagboek EXTRA

Bij de serie Anne Frank videodagboek zijn zeven educatieve extra's gemaakt die de afleveringen in context tot de Jodenvervolging en Tweede Wereldoorlog plaatsen. Het is handig de EXTRA samen met de klas te bekijken en vervolgens aan de werkvormen te beginnen. De werkvorm is opgebouwd uit de volgende onderdelen.

- 1 Leerlingen kijken samen de extra in de klas.
- 2 Leerlingen interpreteren zelf de historische bron(nen).
- 3 Leerlingen werken in groepsverband aan een groepsopdracht.
- 4 Leerlingen bespreken klassikaal de denkvraag die aan het eind van de extra in beeld is.

Stap 1 SAMEN KIJKEN

Bekijk samen de EXTRA Zondebok.

Deze video vertelt het verhaal over de werking van het zondebok denken. Onder de nazi's werden Joden buitengesloten en vervolgd. Het begon ermee dat ze door Hitler werden aangewezen als zondebok. Wat betekende dat voor hen?

Stap 2 INTERPRETEREN

Uitwerking a+b

Enkele voorbeelden zijn:

- In Cambodja werden tussen 1975 en 1979 naar schatting 1,7 miljoen mensen vermoord door de streng communistische Rode Khmer onder leiding van Pol Pot.
Zondebok: intellectuelen, geleerden, gelovigen, stedelingen en families; iedereen die geen agrarische en communistische cultuur aanhing.
- De genocide in Rwanda in 1994 kostte naar schatting ruim een half miljoen Tutsi het leven.
Zondebok: hoofdzakelijk Tutsi.
- Tussen 1895 en 1923 zijn naar schatting 1 miljoen Armeniërs vermoord door de Ottomaanse autoriteiten (nu Turkije). Deze genocide wordt tot op de dag van vandaag niet erkend door Turkije.
Zondebok: Inheemse Armeense bevolkingsgroepen.

Meer info vind je bij het ► [NIOD](#)

Stap 3 GROEPSOPDRACHT STAPPEN VAN UITSLUITING

Werkwijze

- Verdeel de klas in groepjes van twee.
- Laat de tweetallen ± 15 minuten aan opdracht A en B werken.
- Deel vervolgens de uitwerking uit en bespreek plenair opdracht C.

Tips bij bespreken C

- Geef leerlingen mee dat veel van de stappen parallel aan elkaar lopen, dit zijn processen. Deze processen zijn altijd gedreven en uitgevoerd door mensen. Je kunt ze als het ware voorstellen. Stantons theorie rust op de gedachte; als je de stappen kan voorstellen, dan zou je genocide kunnen voorkomen.
- Met name bij de eerste stappen kun je als burger nog invloed uitoefenen. Dit wordt echter steeds beperkter wanneer de situatie escaleert en het proces zich in één van de laatste fases bevindt.
- Wat kun je zelf doen? Denk aan: kritisch media/informatie/bronnen beschouwen, bewust zijn van eigen vooroordelen en denkbeelden over anderen, open staan voor andere denkbeelden, iedereen heeft het recht om te stemmen, je kunt petitie en demonstraties organiseren wanneer je onrecht om je heen ziet gebeuren, er is een meldpunt discriminatie, je kunt aangifte doen van ongelijke behandeling.
- De theorie van de 10 stappen van genocide komt van Gregory Stanton. Meer informatie kun je hier vinden: ► [Genocide watch](#)

Handleiding bij EXTRA Zondebok

EXTRA bij

Videodagboekaflevering 7
Jodenhaat

Voor wie

Leerlingen onderbouw VO
(geschiedenis, burgerschap,
mentoruur, maatschappijleer)

Duur

30 minuten

Thema's

WOII, Jodenvervolging, discriminatie,
zondebok, genocide

Vorm

Individuele en groepsopdrachten plus
plenaire afsluiting

Benodigheden

Filmpje EXTRA Zondebok
Werkbladen PDF (downloaden &
afdrukken op 100%)

Leerdoelen

Leerlingen kennen het begrip genocide en kunnen andere voorbeelden van genocide noemen; Leerlingen kennen de begrippen die bij de 10 stappen van genocide horen; Leerlingen zien dat de Jodenvervolging een proces van stappen was. De aaneenschakeling van deze stappen resulteerde uiteindelijk in de moord op 6 miljoen Joden; Leerlingen denken na over het principe zondebok en staan stil bij eigen ervaringen.

TIP Persoonlijk verhaal—laat leerlingen via ► [Joods digitaal monument](#) uitzoeken wat er met de familie Smeer is gebeurd (foto symbolisatie).

Uitwerking vraag 3b

STAP 1	Classificatie	H
STAP 2	Polarisatie	E
STAP 3	Symbolisatie	R
STAP 4	Discriminatie	D
STAP 5	Ontmenselijking	E
STAP 6	Organisatie	N
STAP 7	Vorbereiding	K
STAP 8	Deportatie	I
STAP 9	Moord	N
STAP 10	Ontkenning	G

Moord
Gaskamer in vernietigingskamp Majdanek, gelegen in door de Duitsers bezette Polen. © Wiki CC BY-SA 3.0 pl

Discriminatie
Juni 1941—door de anti-Joodse maatregelen mogen Joden niks meer en raken steeds verder geïsoleerd. © NIOD

Deportatie
1943—Transport vanuit Westerbork. In totaal zijn er 97 transporten naar de vernietigingskampen gegaan van 15 juli 1942 t/m 13 sept 1944. © NIOD

Classificatie
1931—Otto met zijn dochters Margot (L) en Anne (R). De familie Frank is Joods. © Anne Frank Stichting

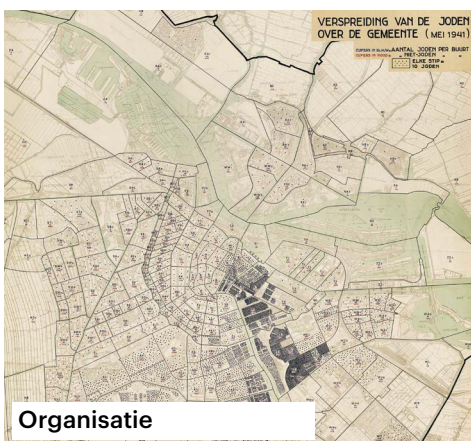

Ontkenning
Auschwitz Birkenau, restanten van een gaskamer en crematorium. Vlak voor de bevrijding blazen de nazi's de gaskamers en crematoria op. © wiki CC BY 2.5 pl

Symbolisatie
1942—Amsterdam, Esther, Max en Barend Smeer met jodenster. Deze werd verplicht vanaf mei 1942 voor iedereen boven de zes jaar. © Joods Historisch Museum

Polarisatie
1943—Een Duitse leerling krijgt het verschil tussen Ariërs en Joden uitgelegd, deze ideologie van de superioriteit van de Duitsers legt ten grondslag aan het nationaal socialisme. © Deutsches Historisches Museum, Berlin

Organisatie
Deze stippen kaart is in 1941 gemaakt in opdracht van de nazi's door NL ambtenaren. Het brengt in kaart waar Joden woonden. Hierdoor verliep de organisatie van het oppakken van Joden sneller. © Verzetsmuseum Amsterdam

Ontmenselijking
1934—Dit voorbeeld laat het vooroordeel zien hoe Joden uit zijn op macht. Ze worden vergeleken met ratten, spinnen en ander ongedierte.

Vorbereiding
1943—Joden worden naar de Hollandsche schouwburg gebracht voordat zij naar het doorgangskamp Westerbork worden gestuurd. Voorafgaand moesten zij al hun bezittingen inleveren en gedwongen in Joodse wijken wonen. © Verzetsmuseum Amsterdam

Stap 4

DENKVRAAG

Op het eind van de EXTRA Zondebok, wordt er een vraag gesteld:
Kun jij je voorstellen dat je als zondebok wordt aangewezen?

Bespreek deze vraag met de klas. Begin eerst met het bespreken in kleine groepjes en koppel het vervolgens terug met de hele klas.

Neem vervolgens enkele voorbeelden die worden opgenoemd. Zijn er leerlingen die zich dit goed kunnen voorstellen, al dan niet ervaren? Sta hier bij stil en neem de rest van de klas hier in mee.

TIP Stel samen met de klas gespreksregels op voordat je begint. Hier kun je gedurende het gesprek naar wijzen indien nodig. Denk aan: we zijn positief naar elkaar, luisteren naar elkaar, reageren inhoudelijk op elkaar.

TIP Als je meer wilt weten over hoe je als docent vooroordelen en (ervaringen met) discriminatie op een veilige manier bespreekbaar kunt maken in de klas, kun je deelnemen aan de online cursus ► [Begin bij jezelf!](#)

TIPS BIJ LESGEVEN OP AFSTAND

Van tevoren

Download het werkblad en de docentenhandleiding. Stuur je leerlingen het werkblad toe en geef hen duidelijke instructies wat je van hen verwacht. *Werk je allemaal op hetzelfde tijdstip aan de opdrachten? Welke opdrachten maak je alleen en welke in groepsverband? Hóe en via welk platform werk je samen? Hoeveel tijd heb je per opdracht? Hoe wil je dat zij na afloop het werkblad inleveren? Hoe communiceer je de antwoorden (te vinden in de DHL) op de opdrachten na afloop?*

Opdracht 1 en 2 (duur ± 15 min)

De eerste twee opdrachten zijn individueel te maken, leerlingen kunnen zelfstandig het filmpje kijken en de antwoorden op het werkblad invullen.

Indien technisch mogelijk kun je ervoor kiezen gezamenlijk te starten en het filmpje met elkaar te bekijken.

Opdracht 3 (duur ± 15 min)

Opdracht 3 is bedoeld als groepsopdracht. Je kunt twee dingen doen:

- 1 Je laat je leerling individueel aan de opdracht werken. Zij kunnen hun antwoorden online invullen.
- 2 Je laat hen in groepsverband werken. Bedenk in dit geval van tevoren h^óe je leerlingen in groepsverband (twee of viertallen) wilt laten samenwerken. Zij kunnen hun antwoorden online invullen.

Opdracht 4 (duur ± 15 min)

Opdracht 4 is bedoeld om gezamenlijk in de klas te bespreken. Hierbij een aantal suggesties:

- 1 Laat leerlingen individueel aan deze opdracht werken. Leerlingen denken na over de denkvraag en vullen hun antwoord online in.
- 2 Laat leerlingen een vlog maken (individueel of per twee) waarin zij antwoord geven op de denkvraag: herkennen zij het zondebok denken? Voelen zij zich zelf wel eens aangewezen tot zondebok of herkennen ze dat bij anderen?
- 3 Start een gesprek over de denkvraag online. Wie kan zich hier iets bij voorstellen?

annefrank

videodagboek
EXTRA

Werkvorm bij **EXTRA Keuzes maken**

Otto met de helpers, oktober 1945. Van links naar rechts: Miep Gies, Johannes Kleiman, Otto Frank, Victor Kugler en Bep Voskuijl.

De actrices die de twee helpers Miep Gies (L) en Bep Voskuijl (R) spelen in het Anne Frank videodagboek.

Deze video vertelt het verhaal over de hulp die de familie Frank kreeg toen zij moesten gaan onderduiken. We zien zowel grote als kleine vormen van helpen in het leven van de familie Frank. Waarom hielpen mensen anderen en hoe gevaarlijk was dat?

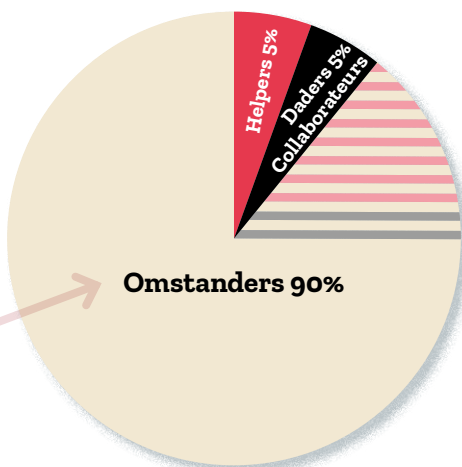
OPDRACHT 1

Bekijk aflevering 8 ► Ik stik hier
en bijbehorende ► EXTRA Keuzes maken

OPDRACHT 2

Bekijk het diagram en lees de tekst

In de geschiedenis van de Jodenvervolgning kwamen mensen voor moeilijke keuzes en dilemma's te staan. Niet iedereen maakte dezelfde keuzes. Mensen namen verschillende rollen aan. Deze rollen zie je ook vandaag nog terug.

De meeste mensen waren tijdens de oorlog omstander. Deze groep speelde geen duidelijke rol en er is weinig over hen bekend.

Het is een beklemmende gedachte dat wij deze medemens en landgenoten niet kunnen helpen zonder niet alleen ons eigen, maar ook het leven van kinderen in gevaar te brengen.

Han de Booy
in *Wij weten niets van hun Lot*
van Bart van der Boom.

Nederlandse slachtoffers
Jodenvervolgning
102.000 mensen

Lees het citaat van Ed van Thijn, highlight de rollen die je herkent en schrijf ze er bij.

- **slachtoffer**
- **dader/collaborateur**
- **omstander**
- **helper**

*Je kunt nooit weten wat je zelf zult doen. Echt niet.
Je weet bijvoorbeeld niet wat je zult doen als je ziet dat iemand in elkaar wordt geslagen. De meeste mensen zullen doorlopen omdat ze bang zijn. Die mensen kun je niet veroordelen.
Je kunt wel mensen veroordelen die mee-meppen.
En je kunt mensen bewonderen omdat ze ingrijpen.*

Ed van Thijn
oud burgermeester Amsterdam

OPDRACHT 3

Maak de groepsopdracht in tweetallen

**a) Bekijk de citaten en de foto's.
Welk citaat hoort bij welk persoon?**

Citaat A	Citaat D
Citaat B	Citaat E
Citaat C	Citaat F

b) Lees nu de verhalen achter deze personen en ga aan de slag met de vragen.

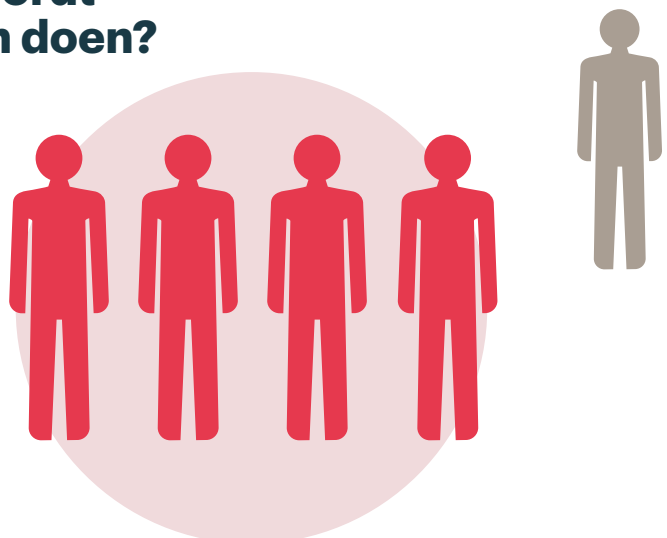
<p>A</p> <p>-----</p> <p>Morgen bij het aanbreeken van de dag zal er op last van de Koningin een eind gemaakt worden aan mijn leven.</p> <p>-----</p>	<p>B</p> <p>-----</p> <p>Het waren mijn vrienden, ik kon ze niet laten afslachten door de nazi's.</p> <p>-----</p>	<p>C</p> <p>-----</p> <p>Wacht maar, het lachen zal jullie wel vergaan, als je eenmaal in de bunker zit.</p> <p>-----</p>	<p>D</p> <p>-----</p> <p>In de loop van de oorlog tekende ik voor de Kriegsmarine. Ik koos ervoor om naar het Oostfront te gaan.</p> <p>-----</p>	<p>E</p> <p>-----</p> <p>Discriminatie, in welke vorm dan ook, is slecht en de wereld kan er door vernietigd worden.</p> <p>-----</p>	<p>F</p> <p>-----</p> <p>We staan op de grens, in het volle leven. Maar we kunnen geen stap verzetten, want voor ons is een volmaakte leegheid.</p> <p>-----</p>
--	---	--	--	--	---

OPDRACHT 4

Wat doe jij als je ziet dat iemand wordt buitengesloten, wat zou je kunnen doen?

Bespreek deze vraag met de hele klas. Neem vervolgens één voorbeeld dat wordt genoemd (een ervaring of voorbeeld van jezelf of je klasgenoot) en probeer het samen te hebben over de rol die diegene toen aannam en de keuze mogelijkheden die je hebt.

annefrank

videodagboek EXTRA

Bij de serie Anne Frank videodagboek zijn zeven educatieve extra's gemaakt die de afleveringen in context tot de Jodenvervolging en Tweede Wereldoorlog plaatsen. Het is handig de EXTRA samen met de klas te bekijken en vervolgens aan de werkvormen te beginnen. De werkvorm is opgebouwd uit de volgende onderdelen.

Stap 1 SAMEN KIJKEN

Bekijk samen de EXTRA Keuzes maken. Deze video vertelt het verhaal over de hulp die de familie Frank kreeg toen zij moesten gaan onderduiken. We zien zowel grote als kleine vormen van helpen in het leven van de familie Frank. Waarom hielpen mensen anderen en hoe gevaarlijk was dat?

Stap 2 INTERPRETEREN

Leerlingen lezen en interpreteren de quote van Ed van Thijn en de rolverdelingsdiagram. Bespreek hun bevindingen met de hele klas. Waarom is de rol van de 'omstander' veruit de grootste groep (90% van de bevolking)? Het rood/zwart gearceerde gedeelte toont de nuance aan in de groep omstanders en laat de rol fluiditeit zien. Ja, het grootste gedeelte van de samenleving reageerde onverschillig op de vervolging van hun medeburgers maar ook daarin bewogen mensen zich soms in een helpers of dadersrol.

Je kunt nooit weten wat je zelf zult doen. Echt niet. Je weet bijvoorbeeld niet wat je zult doen als je ziet dat iemand (slachtoffer) in elkaar wordt geslagen. De meeste mensen (omstanders) zullen doorlopen omdat ze bang zijn. Die mensen kun je niet veroordelen. Je kunt wel mensen veroordelen die mee-meppen (collaborateurs). En je kunt mensen bewonderen omdat ze ingrijpen (helpers).

Bespreek dat er tijdens de Tweede Wereldoorlog nog meer slachtoffer van de

- 1 Leerlingen kijken samen de extra in de klas.
- 2 Leerlingen interpreteren zelf de historische bron(nen).
- 3 Leerlingen werken in groepsverband aan een groepsopdracht.
- 4 Leerlingen bespreken klassikaal de denkvraag die aan het eind van de extra in beeld is.

nazi's waren Roma, Sinti, gehandicapten, politieke tegenstanders en homoseksuelen.

Stap 3 GROEPSOPDRACHT

Werkwijze

- Verdeel de klas in groepjes van twee.
- Laat de tweetallen ±10 minuten aan de opdracht werken.
- Deel vervolgens de onthulling van de persoonlijke verhalen uit. (zorg dat je deze á 15 maal geprint hebt).
- Laat de groepjes nogmaals ±10 minuten werken aan de vragen bij de onthulling van de persoonlijke verhalen.
- Bespreek plenair alle 6 verhalen. Welke rol(len) schrijven zij de personen toe en wat vinden zij van de keuzes die zijn gemaakt?

Stap 4 DENKVRAAG

Op het eind van de EXTRA Keuzes maken, wordt er een vraag gesteld: Wat doe jij als je ziet dat iemand wordt buitengesloten, wat zou je kunnen doen?

Bespreek deze vraag met de klas. Begin eerst met het bespreken in kleine groepjes en koppels daarna terug met de hele klas.

Neem vervolgens enkele voorbeelden die worden opgenoemd. Probeer samen te bedenken welke mogelijkheden je als individu hebt om discriminatie en uitsluiting tegen te gaan.

Handleiding bij EXTRA Keuzes maken

EXTRA bij

Videodagboekaflevering 8
Ik stik hier

Voor wie

Leerlingen onderbouw VO (geschiedenis, burgerschap, mentoruur, maatschappijleer)

Duur

30 minuten

Thema's

WOII, Jodenvervolging, keuzes, rollen, dilemma's

Vorm

Individuele en groepsopdrachten plus plenaire afsluiting

Benodigheden

Filmpje EXTRA Keuzes maken
Werkbladen PDF (downloaden & afdrucken op 100%)
Onthulling bij groepsopdracht

Leerdoelen

Leerlingen zien dat mensen verschillende rollen hadden: slachtoffer, dader, helper, omstander. Leerlingen leren dat deze rollen fluïde zijn, mensen kunnen meerdere rollen aannemen; Leerlingen denken na over de dilemma's en keuzes waar mensen voor kwamen te staan en hun handelen hierin; Leerlingen denken na over hedendaagse voorbeelden van handelen in situaties van discriminatie en zoomen in op diezelfde rollen die vandaag nog steeds zichtbaar zijn.

TIP Bekijk ook het filmpje

► [Van dagboek naar camera!](#) samen met de leerlingen. In dit filmpje wordt uitgelegd hoe de serie tot stand is gekomen.

TIP Wil je meer verdieping? Laat de groepjes zelf online onderzoek doen naar een persoon naar keuze en laat hen een korte presentatie voorbereiden. Deel erna de onthullingen uit.

TIPS BIJ LESGEVEN OP AFSTAND

Van tevoren

Download het werkblad en de docentenhandleiding. Stuur je leerlingen het werkblad toe en geef hen duidelijke instructies wat je van hen verwacht. *Werk je allemaal op hetzelfde tijdstip aan de opdrachten? Welke opdrachten maak je alleen en welke in groepsverband? Hóe en via welk platform werk je samen? Hoeveel tijd heb je per opdracht? Hoe wil je dat zij na afloop het werkblad inleveren? Hoe communiceer je de antwoorden (te vinden in de DHL) op de opdrachten na afloop?*

Opdracht 1 en 2 (duur ± 15 min)

De eerste twee opdrachten zijn individueel te maken, leerlingen kunnen zelfstandig het filmpje kijken en de antwoorden op het werkblad invullen.

Indien technisch mogelijk kun je ervoor kiezen gezamenlijk te starten en het filmpje met elkaar te bekijken.

Opdracht 3 (duur ± 15 min)

Opdracht 3 is bedoeld als groepsopdracht. Je kunt twee dingen doen:

- 1 Je laat je leerling individueel aan de opdracht werken. Zij kunnen hun antwoorden online invullen.
- 2 Je laat hen in groepsverband werken. Bedenk in dit geval van tevoren hóe je leerlingen in groepsverband (twee of viertallen) wilt laten samenwerken. Zij kunnen hun antwoorden online invullen.

Stuur hen in beide gevallen na afloop van deel 1 van de groepsopdracht de onthulling van de persoonlijke verhalen toe.

Opdracht 4 (duur ± 15 min)

Opdracht 4 is bedoeld om gezamenlijk in de klas te bespreken. Hierbij een aantal suggesties:

- 1 Laat leerlingen individueel aan deze opdracht werken. Leerlingen denken na over de denkvraag en vullen hun antwoord online in.
- 2 Laat leerlingen een vlog maken (individueel of per twee) waarin ze antwoord geven op de denkvraag.
- 3 Start een gesprek over de denkvraag online: Probeer samen te bedenken welke mogelijkheden je als individu hebt om discriminatie en uitsluiting tegen te gaan.

TIP Stel samen met de klas gespreksregels op voordat je begint. Hier kun je gedurende het gesprek naar wijzen indien nodig. Denk aan: we zijn positief naar elkaar, luisteren naar elkaar, reageren inhoudelijk op elkaar.

TIP Als je meer wilt weten over hoe je als docent vooroordelen en (ervaringen met) discriminatie op een veilige manier bespreekbaar kunt maken in de klas, kun je deelnemen aan de online cursus ► [Begin bij jezelf!](#)

Onthulling bij de groepsopdracht

Victor Kugler

1900 – 1981

*Het waren mijn vrienden,
ik kon ze niet laten afslachten door de nazi's.*

“Zonder hulp en de toestemming van de heer Kugler hadden mijn familie en mijn vrienden niet in het Achterhuis van het pand waarin mijn zaak gevestigd was, kunnen onderduiken. Nadat ik de leiding van mijn zaken in het gevolg van de naziwetten heb moeten neerleggen werd de heer Kugler tot directeur van de Specerijenzaak Gies & Co benoemd. Hij was dan behulpzaam om onze onderduikplaats in het gebouw voor te bereiden. Gedurende onze onderduiktijd kwam de heer Kugler haast elke dag naar onze schuilplaats. Hij bracht ons kranten, tijdschriften en andere benodigdheden en probeerde ons zoveel mogelijk morele steun te geven. Zijn hulp duurde van de tijd dat wij gingen onderduiken dus vanaf 6 juli 1942 tot onze arrestatie op 4 augustus 1944” — Otto Frank.

Registratiekaart Kamp Amersfoort Victor Kugler, collectie AFS

Polizeiliches Durchgangslager Amersfoort	
Familienname: <u>Kugler</u>	Häftling Nr. <u>7006</u>
Vorname: <u>Victor Gustaf</u>	Schutzhaft angeordnet:
geb. am: <u>6.6.00.</u> in <u>Hohn Elbe</u>	am: _____ durch (Behörde): _____
Beruf: <u>Kaufmann</u>	Bisherige Parteizugehörigkeit: _____
Religion: <u>Kath.</u> Staat: <u>Niedr.</u>	Vorstrafen: _____
verh. <u>ledig</u> <u>gesch.</u> <u>verw.</u> <u>ja</u> Kinder: _____	
letzter Wohnort: <u>Hilversum</u>	
Adr. d. nächsten Angehörigen: <u>Madame</u>	
<u>wie oben</u>	
Grund: <u>aussonderl. Amsterdam</u>	eingeliefert: <u>11.9.42.</u>
<u>zum Arb. Eins. (Judenbegünstigung)</u>	entlassen: <u>26 SEPT 4</u>
	überführt: _____
	zurück: _____
	<u>Arb. Eins. Reich</u>
	<u>Z</u>
	<u>DO -></u>
	<u>97/81</u>

Welke keuze(s) maakte Victor en welke rol(len) zou je hem toeschrijven?

 Dader/collaborateur

 Helper

 Slachtoffer

 Omstander

Jan Montyn

1924 – 2015

*In de loop van de oorlog tekende ik voor de Kriegsmarine.
Ik koos ervoor om naar het Oostfront te gaan.*

‘Ik was een ondernemende jongen, was op zoek naar antwoorden, maar kreeg deze nergens. Bij de Jeugdstorm, waar ik in 1942 bij terecht kwam, kreeg je antwoorden, Maar ik was in elk geval weg uit die benauwde sfeer thuis. Een paar oude schoolvrienden hadden me daar mee naar toe genomen. Sporten, veldtochten, kampvuren. Het was spannend, het was avontuur. Bij de Jeugdstorm voerden we geen politieke discussies. Ik wist ook totaal niet wat er met de Joden aan de hand was. Thuis spraken we er ook niet over. Mijn Joodse vriendje Chiel was naar Amsterdam verhuisd. Later kreeg ik nog een brief dat hij naar Polen moest om te werken. Ik geloofde dat. Tot groot verdriet van mijn ouders ging ik steeds meer mijn eigen gang. Toen ontmoette ik Hein op één van de Jeugdstorm-weekenden. Hij werd mijn boezemvriend. Hein kwam op het idee om naar Utrecht te gaan. Naar een voorlichtingsdag van de Duitse Kriegsmarine. We kregen prachtige propagandafilms te zien over verre landen. Onze keus was gauw bepaald. Wat dat betreft deed de Duitse propaganda machine goed zijn werk’
Uit *Naar eer en geweten*, p.168.

Welke keuze(s) maakte Jan en welke rol(len) zou je hem toeschrijven?

 Dader/collaborateur

 Helper

 Slachtoffer

 Omstander

Onthulling bij de groepsopdracht

Janny Brandes-Brilleslijper

1916 – 2003

Discriminatie, in welke vorm dan ook, is slecht en de wereld kan er door vernietigd worden.

Janny Brilleslijper was een Joodse verzetsstrijder. Tijdens de oorlog was Jannie onder meer betrokken bij de illegale krant Het Signaal en de handel in persoonsbewijzen. Ook hielp ze mensen onderduiken in villa het Hooge Nest in Huizen. Het Hooge Nest was één van de grootste onderduikadressen van Nederland waar soms wel meer dan 25 onderduikers tegelijk zaten. In juli 1944 worden Jannie, haar zus Lientje en andere familieleden verraden en naar de concentratiekampen gedeporteerd. Janny en haar zus Lien overleven als enige van hun familie de oorlog en worden bevrijd in concentratiekamp Bergen Belsen, waar zij de laatste weken met de zusjes Margot en Anne Frank zaten. Janny vertelt Otto Frank na de oorlog dat zijn twee dochters zijn overleden.

Welke keuze(s) maakte Janny en welke rol(len) zou je haar toeschrijven?

Dader/collaborateur

Helper

Slachtoffer

Omstander

Ans van Dijk

1905 – 1948

Morgen bij het aanbreken van de dag zal er op last van de Koningin een eind gemaakt worden aan mijn leven.

Ans van Dijk was een Joodse vrouw. Toen de nazi's Nederland bezetten, moest zij, net als de familie Frank, gaan onderduiken. Zij dook onder in de Marco Polo straat in Amsterdam, in dezelfde straat hielp zij twee andere Joodse vrouwen aan een onderduikadres. De twee vrouwen werden verraden en verraadden op hun beurt het onderduikadres van Ans. Ans werd gearresteerd door politieagent Pieter Schaap. Schaap bood

haar een keuze; of ze zou als spion voor de SD werken of ze zou naar een concentratiekamp worden gestuurd. Ans beloofde om voor de SD te gaan werken en werd vrijgelaten. Zij infiltreerde in het verzet en bood Joden hulp aan met onderduiken. Op deze manier liepen zij in de val, waaronder haar eigen broer en zijn familie. Ans werd na de oorlog verantwoordelijk gehouden voor het verraad van vermoedelijk 700 Joden, van deze Joden werd het merendeel vermoord in concentratiekampen. Ans werd na de oorlog ter dood veroordeeld.

Welke keuze(s) maakte Ans en welke rol(len) zou je haar toeschrijven?

Dader/collaborateur

Helper

Slachtoffer

Omstander

Onthulling bij de groepsopdracht

Suze Arts

1916 – 1991

*Wacht maar, het lachen zal jullie wel vergaan,
als je eenmaal in de bunker zit.*

Suze kwam uit Tilburg en was tijdens de oorlog een kamp-bewaakster (Aufseherin) in concentratiekamp Vught. Ze was zwanger van haar tweede kind toen ze in Vught ging werken. Ze raakte betrokken bij een incident waarbij tien vrouwen stierven toen zij voor straf werden opgesloten in een bunker. Vlak voor de bevrijding probeerde ze te vluchten, maar ze werd gearresteerd en berecht voor haar oorlogsmisdaden. Ex-gevangenen die tijdens het proces tegen haar getuigden, waren bijzonder negatief over Suze Arts. Ze noemden haar 'onmenselijk', 'sadistisch' en 'beestachtig'.

Welke keuze(s) maakte Suze en welke rol(len) zou je haar toeschrijven?

Dader/collaborateur

Helper

Slachtoffer

Omstander

David Koker

1921 – 1945

*We staan op de grens, in het volle leven.
Maar we kunnen geen stap verzetten,
want voor ons is een volmaakte leegheid.*

De Joodse David studeerde en woonde met zijn familie in Amsterdam tot hij in 1943 van huis werd gehaald en naar kamp Vught werd gebracht. Tijdens zijn gevangenschap in Vught hield David een dagboek bij en daarnaast schreef hij ook gedichten.

Op 2 juni 1944 wordt de familie Koker op transport gezet naar Auschwitz-Birkenau. David kan nog net een briefje vanuit de trein werpen: 'Lieve vrienden, we zijn nu dicht bij de grens. Het is wel teleurstellend, maar we waren erop voorbereid en zijn vol vertrouwen. Ik denk veel aan jullie. (...) Ik heb alle brieven en foto's bij me. M'n liefste bezit. Wanneer zien we elkaar weer? Dat zal nu wel lang duren. Maar erdoor komen we. (...) Heel veel liefs jongens, bedankt voor alles. Tot ziens.' David overleeft de oorlog niet en wordt slechts 23 jaar.

Welke keuze(s) had David en welke rol(len) zou je hem toeschrijven?

Dader/collaborateur

Helper

Slachtoffer

Omstander

Bonusvraag

**Kijk nog eens naar de antwoorden bij opdracht 3a.
Klopten de citaten bij de juiste personen? Leg je keuze uit:**

annefrank

videodagboek
EXTRA

Werkvorm bij **EXTRA Vrijheid**

Anne (midden) in Beekbergen, zomer 1941.

Luna als Anne op de filmset. Anne voelde zich fijn op de zolder van het Achterhuis waar ze door het raam naar buiten kon kijken.

Vijf jaar lang was Nederland bezet door nazi-Duitsland en leefden mensen in onvrijheid. De familie Frank zat meer dan twee jaar ondergedoken in het Achterhuis. Deze video vertelt het verhaal van de onvrijheid in het Achterhuis en wat dit betekende voor Anne. Want hoe is het om te moeten onderduiken?

OPDRACHT 1

Bekijk aflevering 11 ► Verlangen naar vrijheid
en bijbehorende ► EXTRA Vrijheid

OPDRACHT 2

Zoekopdracht

Lees eerst de mini-tijdlijn.

a) Welke van de onderstaande woorden past het best bij het citaat? Vul in.

- > **Oorlog**
- > **Jodenvervolgning**
- > **Verlangen naar vrijheid**

1929 — 1933

Het leven van Anne komt in gevaar wanneer de nazi's aan de macht komen in Duitsland en Joden hun vrijheden ontnemen. Annes ouders vluchten naar Nederland, daar kunnen ze weer in vrijheid leven.

1940 — 1942

Maar ook aan die vrijheid komt een einde als de Duitse troepen in mei 1940 Nederland bezetten. Hun vrijheid wordt steeds kleiner, stap voor stap voeren de nazi's anti-Joodse maatregelen in. Joden worden gediscrimineerd.

1942 — 1944

Annes ouders zien geen andere uitweg meer dan onder te duiken.

Fietsen, dansen, fluiten, de wereld in kijken, me jong voelen, weten dat ik vrij ben daar snak ik naar en toch mag ik het niet laten zien, want denk eens aan als we alle 8 ons gingen beklagen of ontevreden gezichten zetten, waar moet dat naar toe?
Anne Frank, 24 december 1943

*De zon schijnt, de hemel is diepblauw, er waait een heerlijke wind en ik verlang zo-, verlang zo- naar alles.....
Naar praten, naar vrijheid, naar vrienden, naar alleen-zijn.*
Anne Frank, 12 februari 1944

Het fijnste van alles vind ik nog dat wat ik denk en voel tenminste nog op kan schrijven, anders zou ik compleet stikken.
Anne Frank, 16 maart 1944

b) Wat betekent vrijheid voor Anne tijdens de onderduik? Waar verlangt ze naar?

Jodenwet volgde op Jodenwet en onze vrijheid werd zeer beknot, maar het is nog uit te houden.
Anne Frank, 20 juni 1942

Eens zal deze verschrikkelijke oorlog toch wel aflopen, eens zullen wij toch weer mensen en niet alleen Joden zijn?
Anne Frank, april 1944

annefrank

videodagboek EXTRA

Bij de serie Anne Frank videodagboek zijn zeven educatieve extra's gemaakt die de afleveringen in context tot de Jodenvervolging en Tweede Wereldoorlog plaatsen. Het is handig de EXTRA samen met de klas te bekijken en vervolgens aan de werkvormen te beginnen. De werkvorm is opgebouwd uit de volgende onderdelen.

- 1 Leerlingen kijken samen de extra in de klas.
- 2 Leerlingen interpreteren zelf de historische bron(nen).
- 3 Leerlingen werken in groepsverband aan een groepsopdracht.
- 4 Leerlingen bespreken klassikaal de denkvraag die aan het eind van de extra in beeld is.

Stap 1 SAMEN KIJKEN

Bekijk de EXTRA Vrijheid.

Vijf jaar lang was Nederland bezet door nazi-Duitsland en leefden de mensen er in onvrijheid. De familie Frank zat meer dan twee jaar ondergedoken in het Achterhuis. Deze video vertelt het verhaal van de onvrijheid in het Achterhuis en wat dit betekende voor Anne. Want hoe is het om te moeten onderduiken?

Stap 2 INTERPRETEREN

Leerlingen bekijken en interpreteren citaten van Anne Frank. Bespreek hun bevindingen met de hele klas. Elke leerling kan het citaat van Anne Frank anders interpreteren en verbinden met een ander woord.

Het fijnste van alles vind ik nog dat wat ik denk en voel tenminste nog op kan schrijven, anders zou ik compleet stikken.

Anne Frank, 16 maart 1944

Eens zal deze verschrikkelijke oorlog toch wel aflopen, eens zullen wij toch weer mensen en niet alleen Joden zijn?

Anne Frank, april 1944

De zon schijnt, de hemel is diepblauw, er waait een heerlijke wind en ik verlang zo-, verlang zo- naar alles... Naar praten, naar vrijheid, naar vrienden, naar alleen-zijn.

Anne Frank, 12 februari 1944

Jodenwet volgde op Jodenwet en onze vrijheid werd zeer beknot, maar het is nog uit te houden.

Anne Frank, 20 juni 1942

Fietsen, dansen, fluiten, de wereld in kijken, me jong voelen, weten dat ik vrij ben daar snak ik naar en toch mag ik het niet laten zien, want denk eens aan als we alle 8 ons gingen beklagen of ontevreden gezichten zetten, waar moet dat naar toe?

Anne Frank, 24 december 1943

Stap 3 GROEPSOPDRACHT

Na het uitvoeren van de groepsopdracht kleurt de illustratie helemaal rood op. Joden mochten steeds minder en werden gediscrimineerd. Deze illustratie laat zien dat je als Jood uiteindelijk geen kant meer op kon. De leerlingen krijgen nog twee artikelen te lezen uit *Het Joodsche weekblad* en *De Waarheid*.

Joodse Raad

De Joodse Raad is een door de nazi's ingesteld orgaan van Joden die de Joodse gemeenschap moet organiseren en besturen. De Duitsers geven hun maatregelen door en de Joodse Raad moet ze uitvoeren.

De Waarheid

De Waarheid was een Nederlandse verzetskrant dat begon in 1940 tijdens de Duitse bezetting. Het eerste nummer verscheen in november 1940 en later groeide het blad uit tot één van de belangrijkste illegale bladen in de bezettingstijd. Het hoofdartikel van de eerste uitgave heette *de weg naar vrijheid*.

EXTRA bij

Videodagboekaflevering 11
Verlangen naar vrijheid

Voor wie

Leerlingen onderbouw VO (geschiedenis, burgerschap, mentoruur, maatschappijleer)

Duur

30 minuten

Thema's

WOII, Jodenvervolging, discriminatie, vrijheid

Vorm

Individuele en groepsopdrachten plus plenaire afsluiting

Benodigheden

Filmpje EXTRA Vrijheid

Werkbladen PDF (downloaden & afdrucken op 100%)

Bijlage (downloaden & afdrucken op 100%)

Leerdoelen

Leerlingen geven betekenis aan het woord vrijheid; Leerlingen zijn zich bewust van de relatie tussen vrijheid en samen leven met elkaar; Leerlingen kennen de verschillende anti-Joodse maatregelen waar Anne Frank mee te maken kreeg; Leerlingen beseffen wat onvrijheid voor Anne betekende.

TIP Via ► delpher.nl kunnen leerlingen nog meer artikelen lezen uit Verzetskranten. Laat ze zoeken welke verzetskranten er nog meer waren in die tijd en deze vervolgens opzoeken via Delpher.

Stap 4 DENKVRAAG

Aan het eind van de EXTRA Vrijheid wordt er een vraag gesteld: Wat betekent vrijheid voor jou? Bespreek deze vraag met de hele klas. Het bespreken van de stellingen kan daarbij helpen.

TIPS BIJ LESGEVEN OP AFSTAND**Van tevoren**

Download het werkblad en de docentenhandleiding. Stuur je leerlingen het werkblad toe en geef hen duidelijke instructies wat je van hen verwacht. *Werk je allemaal op hetzelfde tijdstip aan de opdrachten? Welke opdrachten maak je alleen en welke in groepsverband? Hóe en via welk platform werk je samen? Hoeveel tijd heb je per opdracht? Hoe wil je dat zij na afloop het werkblad inleveren? Hoe communiceer je de antwoorden (te vinden in de DHL) op de opdrachten na afloop?*

Opdracht 1 en 2 (duur ± 15 min)

De eerste twee opdrachten zijn individueel te maken, leerlingen kunnen zelfstandig het filmpje kijken en de antwoorden op het werkblad invullen.

Indien technisch mogelijk kun je ervoor kiezen gezamenlijk te starten en het filmpje met elkaar te bekijken.

Opdracht 3 (duur ± 15 min)

Opdracht 3 is bedoeld als groepsopdracht. Je kunt twee dingen doen:

- 1 Je laat je leerling individueel aan de opdracht werken. Zij kunnen hun antwoorden online invullen.
- 2 Je laat hen in groepsverband werken. Bedenk in dit geval van tevoren h^óe je leerlingen in groepsverband (twee of viertallen) wilt laten samenwerken. Zij kunnen hun antwoorden online invullen.

Opdracht 4 (duur ± 15 min)

Opdracht 4 is bedoeld om gezamenlijk in de klas te bespreken. Hierbij een aantal suggesties:

- 1 Laat leerlingen individueel aan deze opdracht werken. Leerlingen denken na over de denkvraag en vullen hun antwoord online in.
- 2 Laat leerlingen een vlog maken (individueel of per twee) waarin zij antwoord geven op de denkvraag: wat betekent vrijheid voor jou?
- 3 Start een gesprek over de denkvraag online.

TIP Stel samen met de klas gespreksregels op voordat je begint. Hier kun je gedurende het gesprek naar wijzen indien nodig. Denk aan: we zijn positief naar elkaar, luisteren naar elkaar, reageren inhoudelijk op elkaar.

TIP Als je meer wilt weten over hoe je als docent vooroordelen en (ervaringen met) discriminatie op een veilige manier bespreekbaar kunt maken in de klas, kun je deelnemen aan de online cursus ► [Begin bij jezelf!](#)

Anti-Joodse maatregelen

Lees de volgende anti-Joodse maatregelen. Voor elke maatregel zijn er één of meer bijbehorende afbeeldingen te vinden. Kleur deze rood in. Er zijn natuurlijk veel meer anti-Joodse maatregelen dan bij deze illustratie te zien zijn.

1941

Januari

- 1 Bioscopen verboden voor Joden.
- 2 Joden moeten zich melden. De nazi's bepalen dat iemand Joods is als hij/zij één Joodse opa of oma heeft.

Juni

- 3 Joden mogen niet meer naar het zwembad en naar het strand.
- 4 Joden moeten hun geld inleveren bij een bank die door de bezetter gecontroleerd wordt.

Juli

- 5 In het persoonsbewijs van Joden wordt een J gestempeld.

September

- 6 Joodse leerlingen moeten naar Joodse scholen.
- 7 Verboden voor Joden zijn openbare parken.
- 8 Verboden voor Joden zijn concertzalen en schouwburgen.
- 9 Verboden voor Joden zijn clubs en sportinrichtingen.
- 10 Verboden voor Joden zijn openbare bibliotheken, leeszalen en musea.

1942

Mei

- 11 Alle Joden ouder dan 6 jaar moeten een gele ster met het woord 'Jood' op hun kleding dragen.

Juni

- 12 Joden mogen zich niet in huizen en tuinen van niet-Joden ophouden.
- 13 Joden mogen alleen tussen drie en vijf uur in niet-Joodse winkels hun boodschappen doen.
- 14 Joden mogen alleen nog maar naar Joodse kappers.
- 15 Joden mogen geen gebruik maken van het openbaar vervoer en eigen vervoer. Ze mogen in Amsterdam nog wel fietsen en op de pont.
- 16 Joden mogen geen openbare telefoonhokjes gebruiken, die toen nog veel op straat stonden.

De Joodse Raad is een door de nazi's ingesteld orgaan van Joden die de Joodse gemeenschap moet organiseren en besturen. De nazi's geven hun maatregelen door en de Joodse Raad moet ze uitvoeren.

262 NIEUWE EDITIE: 2e JAARGANG No. 38 - 25 DECEMBER 1942 - 17 TEWETH 5703

Het Joodsche Weekblad

UITGAVE VAN DEN JOODSCHEN RAAD VOOR AMSTERDAM

ONDER VERANTWOORDELYKHEID VAN A. ASSCHER EN PROF. DR. D. COHEN

SECRETARIAAT DER REDACTIE:
 JOODSE BIERSTRAAT 68 - AMSTERDAM - TELEF. 31736-41033
 ADMINISTRATIE EN EXPLOITATIE:
 JOACHIMSTHAL'S BOEKHANDEL
 UITG.- EN DRUKKERIJBEDRIJF N.V.
 JOODSE BIERSTRAAT 63 - AMSTERDAM - TELEF. 44340-44346

Aanwijzingen voor gemengd gehuwden

In aansluiting op het bericht, voorkomende in Het Joodsche Weekblad van 18 December betreffende „Aanwijzingen voor gemengd gehuwden”, wordt medegedeeld, dat inlichtingen in deze materie ingewonnen kunnen worden bij alle Voorlichtingsbureaux van den Joodschen Raad voor Amsterdam.

Voorlichtingsbureaux

Inlichtingen omtrent de toepassing van Verordeningen e.d. verstrekt uitsluitend namens den Joodschen Raad voor Amsterdam het Voorlichtingsbureau gevestigd Lijnbaansgracht 366, telef. 45390-45390, en aan niet-Nederlandsche Joden ook de afdeling Bijstand aan niet-Nederlandsche Joden, Oude Schans 74.

Hun, die voor uitzending naar Duitschland in aanmerking komen, wordt aangeraden zich te wenden tot één der onderstaande bureaux:

Lijnbaansgracht 366, tel. 45390-45390.
 Euterpestraat 351.
 Oude Schans 74, telef. 49902-49903.
 Lekstraat 150.
 Afrikanerplein 19.

Bureau Arbeidsbemiddeling

Bij het bureau Arbeidsbemiddeling van den Joodschen Raad voor Amsterdam bestaat sinds eenigen tijd een onderafdeling voor gediplomeerd verplegenden. Zij, die zich voor verpleging beschikbaar willen stellen, kunnen zich aanmelden: Nwe. Keizersgracht 58, kamer 205.

Spreekuur bureau Toezicht

Het spreekuur van het Hoofd van de afdeling Toezicht, Jekerstraat 84, Amsterdam-Z., is thans vastgesteld op Maandag van 12.30 tot 14 uur. Men wordt dringend verzocht niet op andere tijden te komen.

De Joodsche Raad voor Amsterdam maakt er alle Joden nogmaals met nadruk op attent, dat het noodzakelijk is om voortdurend op de hoogte te wezen van de mededeelingen, maatregelen en bepalingen, die voor hen van belang zijn. Deze worden steeds in het officieel orgaan van den Joodschen Raad voor Amsterdam gepubliceerd. Een ieder dient dus in zijn welbegrepen eigenbelang ervoor te zorgen, dat hij wettelijk kennis neemt van de in „Het Joodsche Weekblad” gepubliceerde officieele berichten. Op de lezers van dit blad rust de plicht, deze mededeeling zooveel mogelijk te verbreiden.

De voorzitters van den Joodschen Raad voor Amsterdam:
A. ASSCHER.
Prof. dr. D. COHEN.

INDIENING VAN AANVRAGEN VOOR UITBETALINGEN

In verband met het feit, dat door de firma Lippmann Rosenthal & Co., Sarphatistraat, met ingang van 1 Januari e.k. geen uitbetalingen aan Joden meer zullen worden gedaan en soortgelijke uitkeeringen van dien datum af door den Joodschen Raad moeten geschieden, is het noodzakelijk, dat allen, die op grond van Verordening 58/1942 uitkeeringen in de maanden November en December 1942 van genoemde firma ontvingen en/of aanvragen daarvoor hebben gedaan voor Januari 1943, deze aanvragen opnieuw onverwijld bij den Joodschen Raad indienen.

Men gelieve deze aanvragen, met gegevens, vergezeld van bewijsstukken, als debetnota's enz. te zenden aan het bureau van de hiervoor gevormde „Commissie ter behandeling van financiële aangelegenheden”, Vening Meineszskade 10, Amsterdam-Centrum.

Van aanvragen, die ons na 30 December e.k. bereiken, kan voor uitkeeringen in de maand Januari geen notitie genomen worden.

Aanvragen voor voldoening van belastingen moeten niet bij ons worden ingediend.

De voorzitters van den Joodschen Raad
A. ASSCHER
Prof. Dr. D. COHEN

Onbestelbare brieven

De Joodsche Raad voor Amsterdam, afdeling Bijstand aan niet-Nederlandsche Joden, kamer 41, Oude Schans 74, Amsterdam-C., verzoekt beleefd om mededeeling omtrent het verblijf, resp. het nieuwe adres van de familie Marx, vroeger Minervalaan 20 te Amsterdam. Voor deze familie is via het Roode Kruis een telegram uit Palestina gekomen.

Bij het redactie-secretariaat is een Roode Kruis-brief gedeponereerd bestemd voor Frits Cats, Mauritstr. 64, Utrecht, afkomstig van Naakje van E.s.o, South Yarra, Victoria, Australië. De brief kan afgehaald worden: Jodenbreestraat 93.

Van den Joodschen Raad DEN HAAG

Stempel tweede heffing

In Den Haag zijn er nog steeds velen, die geen verlengingsstempel op hun grijze kaart hebben. Daar de grijze kaarten zonder stempel sinds 15 December niet meer geldig zijn, en de bureaux van den Joodschen Raad voor Amsterdam daarop dus geen bijstand meer verlenen, wordt ten sterkste aangeraden, zich voor de verlenging te wenden tot het bureau van de Commissie voor Geldelijk Beheer, Anna Paulownastraat 53.

Indien de financiële omstandigheden van den betrokkene sinds de vorige heffing sterk zijn veranderd, wordt aangeraden, alle belastingbiljetten van de jaren 1941 en 1942, die men bezit, mede te brengen.

Zij, die niet in de inkomstenbelasting, loonbelasting en vermogensbelasting vallen, kunnen aan het voornoemde bureau een aanvraag onderwerpen, waarmede de Joodsche Raad voor Amsterdam bij den belastingdienst de noodige inlichtingen kan vragen voor kosteloze verlenging.

Onbestelbare brieven

Bij het bureau Den Haag van den Joodschen Raad voor Amsterdam zijn brieven aangekomen, die tot heden niet aan de geadresseerden konden worden uitgereikt. Belanghebbenden kunnen de brieven afhalen aan het bureau Buitenlandsch postverkeer, Molenstraat 61.

Smel van Coevorden, Arbeitslager

De afdeling „Hulp aan Vertrekenden” verzoekt ieder, die nog in het bezit is van restjes wol, deze naar een der onderstaande bureaux te willen brengen. Hiervan maken de medewerkersters de in Westerborck zoo dringend benodigde artikelen, zooals wanten, kindertruitjes, -sokjes, -broekjes, enz.

Ook gebreide kledingstukken of omslagdoeken, die uitgehaald kunnen worden, zijn zeer welkom.

Centrum:
 Reguliersgracht 109.
Noord:
 Havikslaan 23.
Oost:
 Afrikanerplein 14—16.
Zuid-E.:
 Bachstraat 1.
Zuid-R.:
 Zuider Amstellaan 45.
West:
 Haarlemmermeerstraat 87.

Zij, die wenschen, dat de wol van huis gehaald wordt, kunnen hiervan schriftelijk of telefonisch opgave doen aan het centraal bureau van „Hulp aan Vertrekenden”, Lijnbaansgracht 366, telefoon 45390, 45390, 49813.

Birkenau b/Neu Berum (O.S.) bestemd voor dr. v. Coevorden, Den Haag, Koningstraat 160.
 J. Rosen Jacobson—Fereses, Arbeitslager Birkenau b/Neu Berum (O.S.) bestemd voor dr. Rens, Wassenaar, Bloemcampaan.
 J. Wolf, Arbeitslager Birkenau b/Neu Berum (O.S.) bestemd voor J. Wolf, Den Haag, Repelaerstr. 40.
 Meyer Grobfeld, geb. 24/11 1900, Arbeitslager Birkenau b/Neu Berum (O.S.) bestemd voor J. Hornstra, Den Haag, Malakkastraat 21.
 Jakob Izak van Gelder, geb. 21/4 1926, K. L. Ausschwitz (O.S.) Block 4, bestemd voor v. Gelder, Den Haag, Chr. Bruningstraat 7.
 Eberend Nathan, Theresienstadt, Protektorat, B. 5, bestemd voor Rolf Nathan, Wassenaar, Rijkstraatweg 791.
 Auguste Michaelis—Jena, Theresienstadt, L 315, bestemd voor Elly Hartogs, Den Haag, Bezuidenhoutweg 203.

Bureaux J.V.v.V.V.

De bureaux van de J.V.v.V.V. zullen gedurende de periode ingaande 24 December 1942 en eindigende 3 Januari 1943 tijdelijk gevestigd zijn aan de Lijnbaansgracht 366 te Amsterdam.

Gedurende deze periode zullen de bureaux uiteraard gesloten zijn op dezelfde dagen als die waarop de bureaux van den Joodschen Raad voor Amsterdam gesloten zijn.

Met ingang van Maandag 4 Januari 1943 zijn de bureaux weder gevestigd aan de Tolstraat 127/129, Amsterdam.

De *Waarheid* was een Nederlandse verzetskrant die begon in 1940 tijdens de Duitse bezetting. Het eerste nummer verscheen in november 1940 en later groeide het blad uit tot één van de belangrijkste illegale bladen in de bezettingstijd.

Bron *De Waarheid*, 25-09-1942.

-7-

JODENVERVOLGINGEN ZONDER EINDE.

In het gehele land gaan de klopjachten op onze Joodse landgenoten hun gang. Vooral in Amsterdam is deze brutale mensenjacht nog altyd bezig.

In de laatste tyd hebben de Joden, die door middel van de z.g. Joodse Raad opgeroepen werden om zich naar de trein te begeven, die hen naar dodenland zou wegvoeren, steeds minder daaraan gevolg gegeven. Elke week zouden transporten van 1300 personen weggevoerd worden doch meestal kwamen slechts enkele honderden of zelfs nog minder op.

Dit was mogelijk, dank zy de massale hulp, die de bevolking in het algemeen biedt, waardoor de getroffen tydelijk onderdak en bescherming vinden. Vooral de slechtst behuisden, de armsten van de armen zyn somst het gulst in hun gastvryheid en hulp. Er zyn ook gevallen, waarbij door sommigen misbruik van de ellende van de Joden gemaakt wordt om Joodse personen, die goed by kas zyn, een beetje te exploiteren. Dit is schandelijk genoeg, doch in elk geval komen er hoe langer hoe minder slachtoffers vrijwillig op het appel. De jacht is echter geopend en geregeld worden wyken aigezet en huizen doorzocht, waarna de mensen worden weggesleept.

Goebbels heeft dezer dagen weer een "geheim plan" bekend gemaakt, waarbij de geallieerden na hun overwinning alle Duitse moeders van hun kinderen zouden beroven. Natuurlyk zyn dit leugens, doch de waarheid is, dat de moien hier in ons eigen land, voor onze eigen ogen, datgene doen, waar zy hun aanhangers angst mee willen aanjagen. Het zyn Nederlandse kindertjes, die van hun moeder weggescheurd worden, alleen dat zy van Joodse afkomst zyn.

Steeds groter stygt de verontwaardiging onder de bevolking over deze wandaden. In Amsterdam worden de Joden-jachten niet meer door groene moien, doch door de z.g. karabynbrigade van de politie uitgevoerd. Dit zyn de boeven, die zich voor geld aan de vyand verkocht hebben en in het opleidingskamp Schalkhaar by Deventer voor hun beulswerk gedrield. Welk een boevenbende dit is, blykt uit het feit, dat de leider van dit kamp, een zekere kapitein Donders onlangs wegens zwarte handel moest worden gearresteerd.

Terwyl hy de aankomende politiebeulen het vak leerde, stapelde hy grote voorraden aardappelen en steenkool in het kamp op, die met ryksgeld waren aangekocht, doch in de zwarte handel werden voortverkocht, ten bate van de eigen beurs van de kapitein.

Dit geboefte maakt thans Amsterdam onveilig. By elke operatie scholen de mensen samm en vaak moesten zy met de gummistok uiteengedreven worden.

Deze demonstraties moeten steeds talryker worden en steeds ieller toegeaan!

Sla dood dit geboefte! Belet hen hun beulswerk voor den laien vyand te verrichten!!!

ALGEMENE WERKSTAKING IN LUXEMBURG.

In het kleine Luxemburg is in de eerste helft van september een algemene werkstaking uitgebroken. De oor zaak was de oproeping van Luxemburgse jongemannen voor Duitse militaire dienst.

Luxemburg is sinds naderhalf jaar by het Duitse Ryk geannexeerd samen met Elzas-Lotharingen. De poging der Duitsers om Luxemburgse jongemannen voor hun roofoorlog te pressen, heeft niettemin een prachtig verzet tot gevolg gehad.

Het gevaar voor oproeping voor Hitler's roofhorden is ook voor ons land zeer groot. Ook al is dit nog niet officieel geannexeerd, valt te vrezan, dat de Nazi's over deze formaliteit zullen heenstappen om ook by ons kanonnen-vlees weg te slepen.

De duistere Nazi-bandidet Rozenberg heeft onlangs met nadruk gezegd, dat de bezette gebieden niet met rust zullen worden gelaten, en dat ook zy hun "bydrage voor de stryd voor Europa" zullen moeten leveren.

Als dit gebeurt, zal ons het moedige voorbeeld van onze vrienden van het kleine Luxemburg voor ogen moeten staan.

Hoe ieller echter het verzet nu reeds tegen de Duitse overheersing losbarst, hoe meer de Nazi's voor de uitoeiening van hun misdadige plannen zullen terugschrieken.

annefrank

videodagboek
EXTRA

Werkvorm bij **EXTRA Wie ben jij?**

Luna als een vrolijke Anne, thuis op het Merwedeplein.

Luna als een vaak trieste Anne, tijdens de onderduik. Er bestaan in het echt geen foto's van Anne tijdens de onderduik.

Deze video vertelt het verhaal over hoe Anne als vijftienjarige het gevoel heeft dat ze uit twee Annes bestaat. Naar buiten toe doet ze zich anders voor dan hoe ze zich voelt. Heel herkenbaar, misschien ook wel voor jou... Misschien was Anne wel het meest zichzelf als ze alleen was met haar dagboek...

OPDRACHT 1

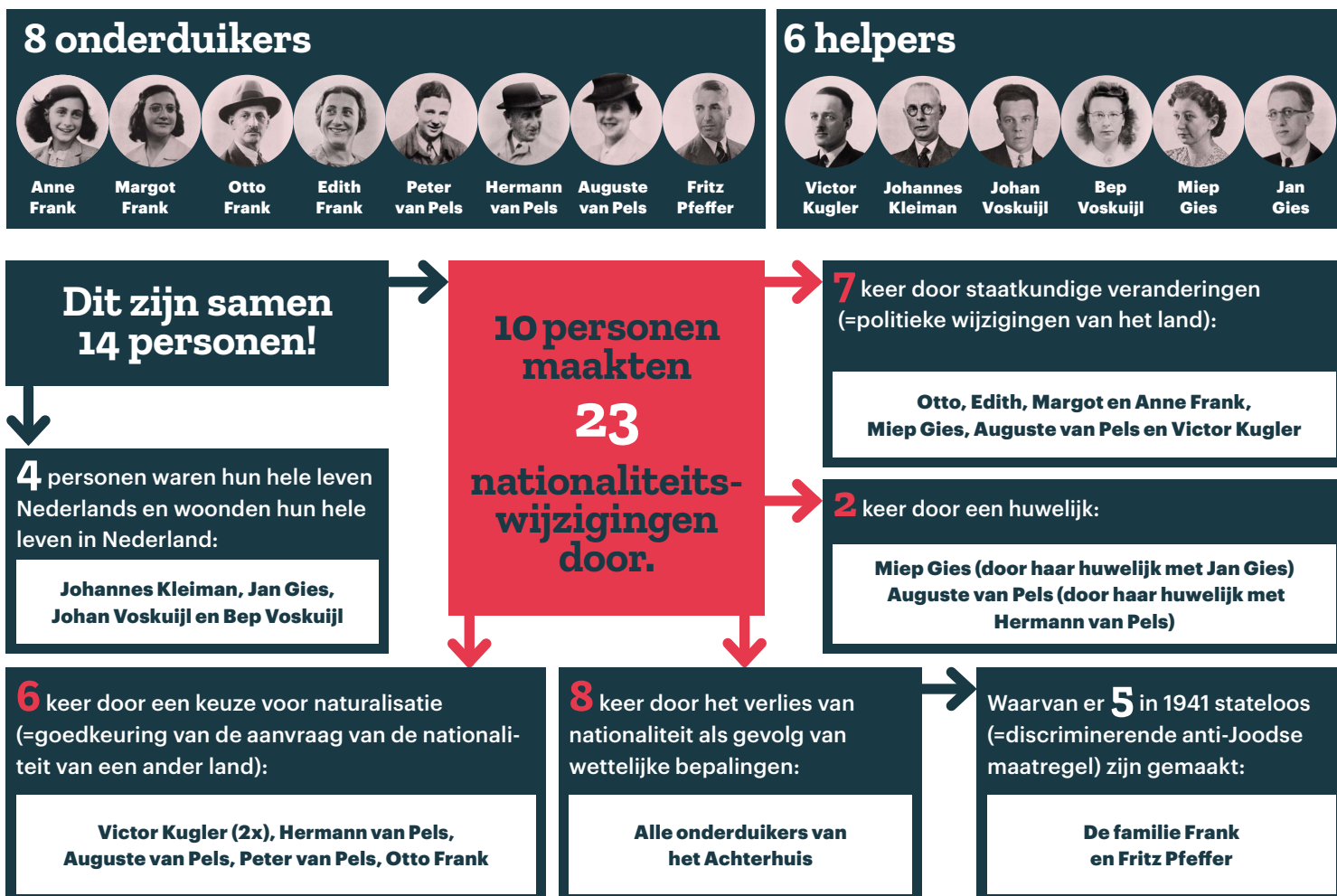
Bekijk aflevering 14 ► De twee Annes en bijbehorende ► EXTRA Wie ben jij?

OPDRACHT 2

Nationaliteit

De hoofdrolspelers van het Achterhuis zijn heel divers. Ze hebben – de onderduikers dan – met elkaar gemeen dat ze allen Joods zijn. De scheidslijn Joods-niet-Joods is door de nazi's bedacht. Het is ook de enige reden geweest dat ze moesten onderduiken: omdat hun Joodse identiteit in die tijd door de nazi's als slecht werd bestempeld.

a) Bestudeer de infographic

b) Vul de ontbrekende woorden in

Wie was Anne Frank? Gebruik Annes citaten en de infographic als bronnen.

Anne Frank is eerst Pruisisch. In 1933 wordt haar nationaliteit []

Op 25 november 1941 trad het nieuwe *Reichsbürgergesetz* in werking waarmee

Duitse [] die in het buitenland verbleven, zoals Anne Frank,

hun staatsburgerschap ontnomen werd. Staatloosheid is het ontbreken van een

[]. Na het kwijtraken van haar Duitse nationaliteit werd ze

later als [] burger naar concentratiekampen gestuurd.

Op 9 oktober 1942 schrijft Anne in haar dagboek:

Fraai volk die Duitsers en daar behoor ik eigenlijk nog toe! Maar nee, Hitler heeft ons al lang stateloos (sic) gemaakt. (...)

Op 9 april 1944 schrijft Anne in haar dagboek:

(...) nu is mijn eerste wens na de oorlog, maak me Nederlander! Ik houd van de Nederlanders, ik houd van ons land, ik houd van de taal en wil hier werken. En als ik aan de koningin zelf moet schrijven, ik zal niet wijken voor mijn doel bereikt is!

c) Waarom wilde Anne na de oorlog graag Nederlander worden, denk je?

OPDRACHT 3

Persoonlijke interesses

In de EXTRA worden vragen gesteld hoe Anne Frank zichzelf zag en hoe zij door anderen werd gezien. Dit gaat over het thema identiteit. Als je eerst de vraag, ‘wie ben jij?’ voor jezelf zou beantwoorden, dan kan je antwoord er over een paar maanden heel anders uit zien. Identiteit is niet in een woord te omschrijven. Je bent niet enkel ‘één ding’. Jouw identiteit veran-

dert voortdurend op verschillende vlakken. ‘Ik ben veranderd, en grondig ook, helemaal en alles’, schrijft Anne Frank op 25 maart 1944 in haar dagboek. ‘Mijn meningen en opvattingen, kritische blik, mijn uiterlijk, innerlijk, alles is veranderd.’ Bestudeer de plaatjes en lees de informatie in de bijlage en beantwoord daarna vraag a en b.

a) Wat vertellen de overgeplakte plaatjes ons over de veranderingen (of interesses) die Anne als persoon heeft doorgemaakt in twee jaar tijd?

b) Denk je dat ze door haar ervaring (onderduiken) veranderd is? Hoe?

OPDRACHT 4

Hoe zie jij jezelf en klopt dat met hoe anderen jou zien?

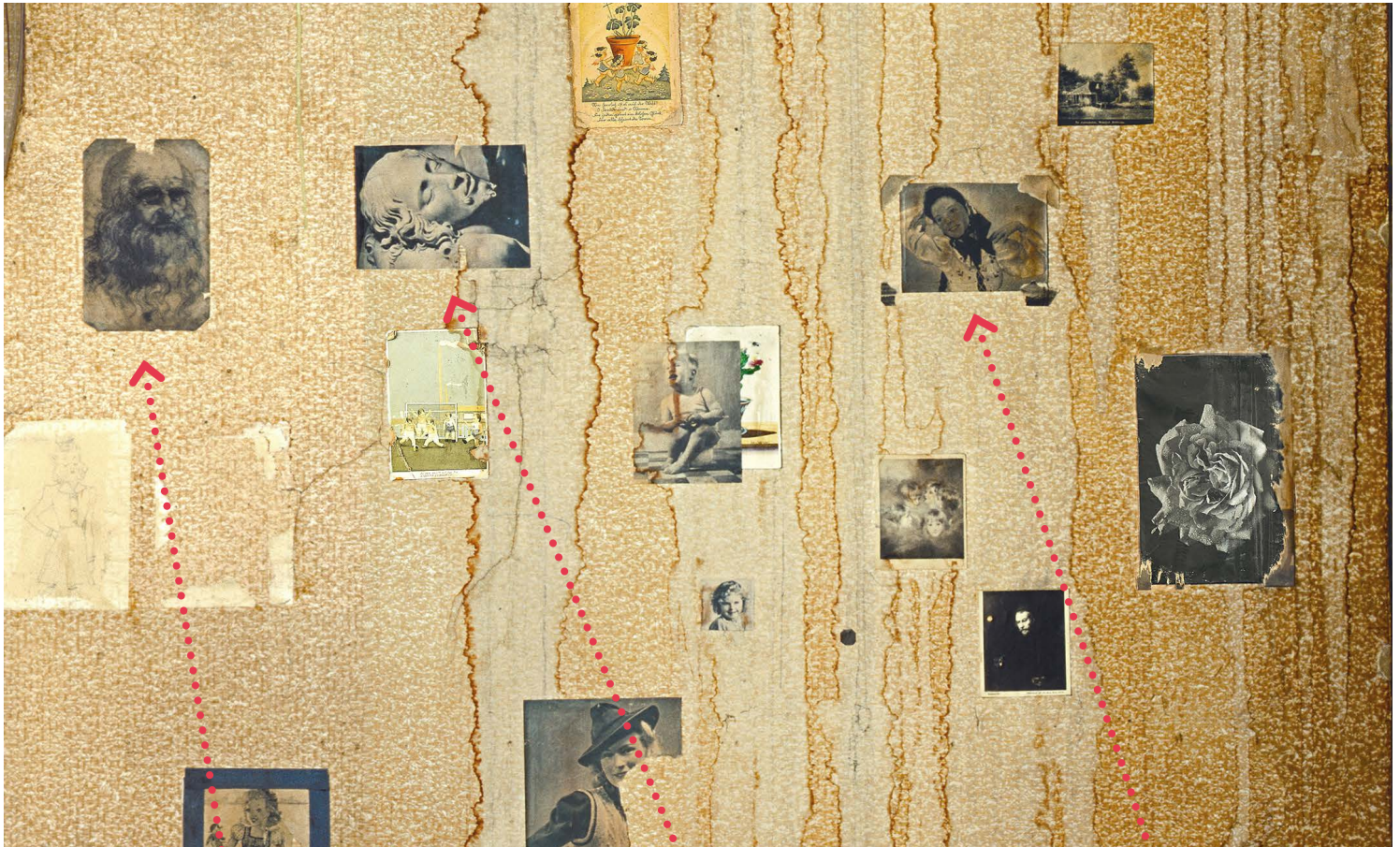

Persoonlijke interesses

EXTRA Wie ben jij?

Hier zie je één van de muren van het kamertje van Anne Frank in het Achterhuis zoals het er in 1944 uitzag. Anne plakt vanaf het begin van de onderduik (1942) plaatjes op de muren.

- 1 Bekijk de afbeelding goed en lees de bijschriften.
- 2 Verbind het bijschrift met het juiste plaatje.
- 3 Beantwoord daarna de vragen a en b op pagina 2.

1944

Detail van het marmeren beeldhouwwerk Pietà (1498-1499), vervaardigd door Michelangelo (1475-1564)

1942

Twee van de vier zusjes Lane: Rosemary Lane (1913-1974) Priscilla Lane (1915-1995) Uit een artikel over het leven van de zusjes Lane (allen zowel zangeres als actrice) en over hun huis in de buurt van Hollywood.

1944

Leonardo da Vinci (1452-1519) Zelfportret in krijt, uit de laatste periode van zijn leven (1512-1515).

1942

Ansichtkaart van meisje dat de was doet.

1944

Joyce van der Veen bij een pedagogisch artikel over blozen van Sis Heyster.

1942

Ansichtkaart getekend door Margret Boriss. Uitgegeven door een Joodse uitgever in München in de jaren dertig. Bijzonder aan haar tekeningen is dat ze de volwassenwereld op kinderlijke wijze verbeeldt.

annefrank

videodagboek EXTRA

Bij de serie Anne Frank videodagboek zijn zeven educatieve extra's gemaakt die de afleveringen in context tot de Jodenvervolging en Tweede Wereldoorlog plaat-

sen. Het is handig de EXTRA samen met de klas te bekijken en vervolgens aan de werkvormen te beginnen. De werkvorm is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

- 1 Leerlingen kijken samen de extra in de klas.
- 2 Leerlingen interpreteren zelf de historische bronnen en extra informatie.
- 3 Leerlingen werken per 2 of 4 aan een groepsopdracht of werken individueel thuis.
- 4 Leerlingen bespreken klassikaal de denkvraag die aan het eind van de extra in beeld is of delen hun antwoord onderaan de EXTRA op youtube.

Stap 1 SAMEN KIJKEN

Bekijk de EXTRA *Wie ben jij?*
Deze video vertelt het verhaal over hoe Anne als vijftienjarige het gevoel heeft dat ze uit twee Annes bestaat. Naar buiten toe doet ze zich anders voor dan hoe ze zich voelt. Heel herkenbaar, misschien ook wel voor jou... Misschien was Anne wel het meest zichzelf als ze alleen was met haar dagboek...

Stap 2 INTERPRETEREN

Leerlingen bekijken en interpreteren informatie over de hoofdpersonages van het Achterhuis en citaten van Anne Frank.

Bespreek deze infographic en maak een verbinding naar het heden d.m.v. deze vragen: Wat voor gevoelens heb je bij je paspoort? Wat zegt je geboorteland over je identiteit? Welke nationaliteitswijziging zou je zelf willen als je mocht kiezen?

Stap 3 GROEPSOPDRACHT

Leerlingen bekijken één van de plaatjesmuren uit de kamer van Anne Frank in het Achterhuis zoals het er in 1944 heeft uitgezien.

Antwoord vraag a en b

Annes interesses veranderen in het Achterhuis en dat is te zien aan de plaatjes die ze overplakt in 1944. Uit alle verschillende plaatjes valt Annes interesse af te leiden. Tijdens de onderduik raakt ze meer geïnteresseerd in geschiedenis en mythologie. Met Margot studeert ze hard 'om niet dom te blijven'. Het verhaal *Filmster-Illusie* waar Anne een ontmoeting met de Lane Sisters beschrijft, eindigt met de woorden dat ze 'voor goed van alle beroemdheidsillusies genezen' is. Uit het plaatjesonderzoek blijkt dat Anne de daad bij het woord voegt. Achter het plaatje van het beeldhouwwerk van Michelangelo zit een plaatje van de Lane Sisters verborgen en op de Amerikaanse actrice Sally Eilers heeft met punaises een landkaartje van *Frans-Duits grensgebied vastgeprikt gezeten*.

Handleiding bij EXTRA *Wie ben jij?*

EXTRA bij

Videodagboekaflevering 14
De twee Annes

Voor wie

Leerlingen onderbouw VO
(geschiedenis, burgerschap, mentoruur, maatschappijleer)

Duur

30 minuten

Thema's

WOII, Jodenvervolging, discriminatie, identiteit, nationaliteit

Vorm

Individuele en groepsopdrachten plus plenaire afsluiting

Benodigheden

Filmpje EXTRA *Wie ben jij?*

Werkbladen PDF (downloaden & afdrucken op 100%)

Leerdoelen

Leerlingen geven betekenis aan het woord identiteit en denken na over diversiteit: toen en nu; Leerlingen denken na over hun eigen identiteit en hoe ze door anderen (kunnen) worden beoordeeld.

TIP Stel samen met de klas gespreksregels op voordat je begint. Hier kun je gedurende het gesprek naar wijzen indien nodig. Denk aan: we zijn positief naar elkaar, luisteren naar elkaar, reageren inhoudelijk op elkaar.

Ook een aantal kinderfoto's en tekeningen heeft plaats moeten maken voor volwassenere afbeeldingen. Zo plakt Anne Hermes op een meisje met een springtouw, Paracelsus op een meisje met een parasol en een zelfportret van Leonardo da Vinci op een meisje dat samen met haar poppen de was doet.

Stap 4 DENKVRAAG

Aan het eind van de EXTRA *Wie ben jij?* wordt een vraag gesteld: Hoe zie jij jezelf en klopt dat met hoe anderen jou zien? Bespreek deze vraag met de hele klas.

Anne Frank is eerst Pruisisch. In 1933 wordt haar nationaliteit

Duits

Op 25 november 1941 trad het nieuwe *Reichsbürgergesetz* in werking waarmee

Duitse **Joden** die in het buitenland verbleven, zoals Anne Frank,

hun staatsburgerschap ontnomen werd. Staatloosheid is het ontbreken van een

nationaliteit

. Na het kwijtraken van haar Duitse nationaliteit werd ze

later als

stateloos

burger naar concentratiekampen gestuurd.

TIPS BIJ LESGEVEN OP AFSTAND**Van tevoren**

Download het werkblad en de docentenhandleiding. Stuur je leerlingen het werkblad toe en geef hen duidelijke instructies wat je van hen verwacht. *Werk je allemaal op hetzelfde tijdstip aan de opdrachten? Welke opdrachten maak je alleen en welke in groepsverband? Hóe en via welk platform werk je samen? Hoeveel tijd heb je per opdracht? Hoe wil je dat zij na afloop het werkblad inleveren? Hoe communiceer je de antwoorden (te vinden in de DHL) op de opdrachten na afloop?*

Opdracht 1 en 2 (duur ± 15 min)

De eerste twee opdrachten zijn individueel te maken, leerlingen kunnen zelfstandig het filmpje kijken en de antwoorden op het werkblad invullen.

Indien technisch mogelijk kun je ervoor kiezen gezamenlijk te starten en het filmpje met elkaar te bekijken.

Opdracht 3 (duur ± 15 min)

Opdracht 3 is bedoeld als groepsopdracht. Je kunt twee dingen doen:

- 1 Je laat je leerling individueel aan de opdracht werken. Zij kunnen hun antwoorden online invullen.
- 2 Je laat hen in groepsverband werken. Bedenk in dit geval van tevoren h^óe je leerlingen in groepsverband (twee of viertallen) wilt laten samenwerken. Zij kunnen hun antwoorden online invullen.

Opdracht 4 (duur ± 15 min)

Opdracht 4 is bedoeld om gezamenlijk in de klas te bespreken. Hierbij een aantal suggesties:

- 1 Laat leerlingen individueel aan deze opdracht werken. Leerlingen denken na over de denkvraag en vullen hun antwoord online in.
- 2 Laat leerlingen een vlog maken (individueel of per twee) waarin zij antwoord geven op de denkvraag: Hoe zie jij jezelf en klopt dat met hoe anderen jou zien?
- 3 Start een gesprek over de denkvraag online. Wie kan zich hier iets bij voorstellen?

TIP Als je meer wilt weten over hoe je als docent vooroordelen en (ervaringen met) discriminatie op een veilige manier bespreekbaar kunt maken in de klas, kun je deelnemen aan de online cursus ► [Begin bij jezelf!](#)

annefrank

videodagboek
EXTRA

Werkvorm bij EXTRA
Betekenis voor vandaag

Een graffitikunstwerk van Anne Frank door straatkunstenaar Kobra.

Luna als Anne leest het Achterhuis van Anne Frank op de filmset.

Het is stil in het Achterhuis. Onder leiding van één Oostenrijkse en twee Nederlandse agenten worden de onderduikers opgepakt. Zij komen na 760 dagen voor het eerst weer buiten, op straat, maar ze zijn niet vrij en worden via het doorgangskamp Westerbork naar het concentratie- en vernietigingskamp Auschwitz gedeporteerd.

OPDRACHT 1

Bekijk aflevering 15 ► Ontdekt en bijbehorende ► EXTRA Betekenis voor vandaag

OPDRACHT 2

De boodschap van Otto Frank

Van de acht onderduikers van het Achterhuis overleeft alleen Otto Frank de oorlog. Zijn verdere leven zet hij zich in voor verzoening en **mensenrechten** in de wereld. Hij geeft **Annes dagboek** wereldwijd uit en opent de **schuilplaats als museum** als waarschuwing uit het verleden, maar gericht op de toekomst.

a)

Eleanor Roosevelt toont de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, die ze samen met mensen uit verschillende landen heeft opgesteld voor de Verenigde Naties.

Wanneer en wáárom is de VN opgericht?

b)

Uitgeverij Contact geeft in 1947 *Het Achterhuis* uit.

Wat maakt het verhaal van Anne Frank zo bijzonder voor vandaag?

c)

Op 3 mei 1960 opent het Anne Frank Huis haar deuren. De schuilplaats is een museum geworden. Dit is een luchtfoto uit 2020.

Moet de schuilplaats als museum blijven voortbestaan? Licht je antwoord toe.

Mensenrechten als houvast

Als je terugblijkt op de tijd waarin Anne leefde, welke mensenrechten zijn er toen geschonden? Ga naar de bijlage en vul de opdracht in.

EXTRA
Betekenis voor vandaag

OPDRACHT 4

Wat neem jij mee uit het verhaal van Anne Frank?

Veel kijkers van het Anne Frank videodagboek plaatsen reacties op YouTube zoals: 'Dit mag nooit meer vergeten worden', 'ik hoop dat er nooit meer oorlog komt' en 'nooit meer discriminatie!'. Het zijn waardevolle boodschappen voor de toekomst, maar lang niet zo eenvoudig.

a) Bekijk wat de volgende vier personen uit deze geschiedenis meenemen.

Lees de citaten van onderstaande mensen. Deze kunnen je helpen bij het maken van jouw eigen persoonlijke boodschap.

Otto Frank over het verleden

Wat is gebeurd, kunnen we niet meer veranderen. Het enige wat we kunnen doen is van het verleden leren en beseffen wat discriminatie en vervolging van onschuldige mensen betekenen.

Eleanor Roosevelt over het dagboek

Dit is een opmerkelijk boek. Geschreven door een jong meisje – en de jongeren zijn niet bang om de waarheid te vertellen – het is een van de wijste en de ontroerendste commentaren op de oorlog en het effect van oorlog op mensen, die ik ooit gelezen heb.

Malala over Anne

Ik hoorde voor het eerst iets over Anne toen ik elf jaar oud was. Ik schreef toen in mijn dagboek hoe het was om te leven onder een terroristisch regime, waarin meisjes niet naar school mochten. Het verhaal van Anne inspireerde mij om te geloven in de kracht van mijn woorden en mijn stem om de wereld te veranderen.

Barack Obama over het museum

Het verhaal, en de stem van een jonge vrouw, herinneren ons aan de wreedheid waartoe de mens in staat is, maar nog belangrijker, de veerkracht en schoonheid van de menselijke geest. Moge deze plek dienen als een herinnering aan ons allemaal om antisemitisme, racisme en discriminatie in al hun vormen te bestrijden.

b) Schrijf of maak zelf een tekst/vlog/blog/gedicht/lied of rap.

Schrijf over de betekenis van de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog voor vandaag en de toekomst. Je kan er ook een vlog van maken. Je bent vrij om te kiezen in welke vorm je jouw persoonlijke boodschap uit.

OPROEP

Ben jij tussen de 16 en 20 jaar? Vind je het belangrijk om je in te zetten tegen vooroordelen en discriminatie en voor gelijke rechten voor iedereen?

Wil jij andere leuke actieve jongeren leren kennen waarmee je projecten op zet? Meld je dan aan voor het

► [Jongerenteam](#). #timetorespond

Mensenrechten als houvast

EXTRA
Betekenis voor vandaag

De Universele Verklaring van de rechten van de mens is een reactie op de misdaden van de nazi's. Om de vrijheid van mensen te respecteren en garanderen zijn bepaalde rechten nodig. Zo staat er in de verklaring dat mensen gelijke rechten hebben, ongeacht hun afkomst. Discriminatie is dus verboden. Ook hebben mensen het recht op vrijheid van meningsuiting, mogen ze zelf hun godsdienst bepalen en hebben ze recht op onafhankelijke rechtspraak.

a) Welk citaat van Anne past het beste bij welk mensenrecht? Koppel ze aan elkaar!

ARTIKEL 1

Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren.

CITAAT

ARTIKEL 5

Niemand mag gefolterd of op andere wijze onmenselijk behandeld worden.

CITAAT

ARTIKEL 9

Niemand zal onderworpen worden aan willekeurige arrestatie, detentie of verbanning.

CITAAT

ARTIKEL 17

Iedereen heeft recht op eigendom en mag daarvan niet willekeurig worden beroofd.

CITAAT

ARTIKEL 19

Iedereen heeft recht op vrijheid van mening en meningsuiting.

CITAAT

A

Anne Frank,
6 mei 1944

Ingebroken, vermoord en gestolen wordt er elke dag, politieagenten en nachtwakers doen net zo hard mee als beroepsdieven. Iedereen wil wat in zijn maag hebben en daar salarisverhoging verboden is, moeten de mensen wel zwendelen. De kinderpolitie blijft aan de gang met opsporingswerk, meisjes van vijftien, zestien, zeventien en ouder worden elke dag vermist.

B

Anne Frank,
19 november 1942

Hoe goed hebben we het hier, hoe goed en rustig. We hoefden ons van al deze ellende niets aan te trekken, als we ons maar niet zo bang maakten om allen die ons zo dierbaar waren en die we niet meer kunnen helpen. Slecht voel ik me, dat ik in een warm bed lig, terwijl m'n liefste vriendinnen ergens buiten neergeschoot of neergevallen zijn. Ik word zelf bang als ik aan allen denk met wie ik me altijd zo innig verbonden voelde en die nu overgeleverd zijn aan de handen van de wreedste beulen die er ooit bestaan hebben. En dat alles omdat ze joden zijn.

C

Anne Frank,
19 november 1942

Tallose vrienden en kennissen zijn weg naar een vreselijk doel. Avond aan avond tuffen de groene of grijze militaire auto's langs. Ze bellen aan elke deur en vragen of er ook joden wonen. Zo ja, moet de hele familie dadelijk mee, zo niet gaan ze weer verder. Niemand kan zich aan zijn lot onttrekken als hij niet gaat schuilen.

D

Anne Frank,
11 april 1944

Zo jong als ik ben, heb ik meer levensmoed, meer juist en ongeschonden rechtsgevoel dan moeder. Ik weet wat ik wil, heb een doel, heb een mening, heb een geloof en een liefde. Laat me mezelf zijn, dan ben ik tevreden. Ik weet dat ik een vrouw ben, een vrouw met innerlijke sterkte en veel moed!

E

Anne Frank,
25 mei 1944

De wereld staat hier op z'n kop. De meest fatsoenlijke mensen worden weggestuurd naar concentratiekampen, gevangnissen en eenzame cellen en het uitschot regeert over jong en oud, rijk en arm. De een vliegt er in door de zwarte handel, de tweede door het helpen van joden of andere schuilers, niemand die niet bij de NSB is, weet wat er morgen gebeurt.

annefrank

videodagboek EXTRA

Bij de serie Anne Frank videodagboek zijn zeven educatieve extra's gemaakt die de afleveringen in context tot de Jodenvervolgving en Tweede Wereldoorlog plaat-

sen. Het is handig de EXTRA samen met de klas te bekijken en vervolgens aan de werkvormen te beginnen. De werkvorm is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

- 1 Leerlingen kijken samen de extra in de klas.
- 2 Leerlingen reflecteren op vragen over 'Leren van de geschiedenis'.
- 3 Leerlingen combineren citaten met mensenrechten.
- 4 Leerlingen werken individueel (of per twee) aan een schrijf- of doe opdracht aan de hand van de denkvraag.

Stap 1 SAMEN KIJKEN

Bekijk de EXTRA *Betekenis voor vandaag*. Deze hoort bij aflevering 15 van het Anne Frank videodagboek.

Het is stil in het Achterhuis. Onder leiding van één Oostenrijkse en twee Nederlandse agenten worden de onderduikers opgepakt. Zij komen na 760 dagen voor het eerst weer buiten, op straat, maar ze zijn niet vrij en worden via het doorgangskamp Westerbork naar het concentratie- en vernietigingskamp Auschwitz gedeporteerd.

Stap 2 REFLECTIE

Leerlingen denken na over drie vragen en antwoorden persoonlijk. Ter inspiratie kunnen ze het internet gebruiken.

2a

De VN is in 1945 opgericht om oorlogen te voorkomen en de samenwerking tussen landen te verbeteren.

2b

Persoonlijk antwoord.

2c

Persoonlijk antwoord.

Stap 3 MENSENRECHTEN ALS HOUVAST

Oplossing van de vraag in de bijlage.

Artikel 1 **B**

Artikel 5 **E**

Artikel 9 **C**

Artikel 17 **A**

Artikel 19 **D**

Stap 4 DENKVRAAG, SCHRIJF-, DOE-OPDRACHT

Leerlingen werken zelfstandig (of per twee) aan een creatieve persoonlijke boodschap over de betekenis van het verleden voor vandaag. Wat nemen zij mee uit het verhaal van Anne Frank? Wat is volgens hen de boodschap?

Handleiding bij EXTRA Betekenis voor vandaag

EXTRA bij

Videodagboekaflevering 15
Ontdekt

Voor wie

Leerlingen onderbouw VO
(geschiedenis, burgerschap,
mentoruur, maatschappijleer)

Duur

30 minuten

Thema's

WOII, mensenrechten, discriminatie,
gelijke rechten

Vorm

Individuele opdrachten

Benodigheden

Filmpje EXTRA *Betekenis voor vandaag*
Werkbladen PDF (downloaden &
afdrukken op 100%)

Leerdoelen

Leerlingen geven betekenis aan het
verleden voor vandaag.

TIP Laat de leerlingen zelf opzoeken wat mensenrechten zijn en welke dat zijn. Gebruik hiervoor de website ► www.mensenrechten.nl van het *College van de rechten van de Mens*.

TIP Als een leerling zijn/haar boodschap wil delen met de Anne Frank Stichting, kan dit door een mail te sturen naar ► docenten@annefrank.nl onder vermelding van *Betekenis voor vandaag*

TIP Informeer de leerlingen over het ► [Jongerenteam](#) van de Anne Frank Stichting!

TIP Bekijk het filmpje op YouTube ► [In de rij voor Anne Frank](#)

Handleiding bij EXTRA Betekenis voor vandaag

TIPS BIJ LESGEVEN OP AFSTAND

Van tevoren

Download het werkblad en de docentenhandleiding. Stuur je leerlingen het werkblad toe en geef hen duidelijke instructies wat je van hen verwacht. *Werk je allemaal op hetzelfde tijdstip aan de opdrachten? Welke opdrachten maak je alleen en welke in groepsverband? Hóe en via welk platform werk je samen? Hoeveel tijd heb je per opdracht? Hoe wil je dat zij na afloop het werkblad inleveren? Hoe communiceer je de antwoorden (te vinden in de DHL) op de opdrachten na afloop?*

Opdracht 1, 2 en 3 (duur ± 15 min)

De eerste drie opdrachten zijn individueel te maken, leerlingen kunnen zelfstandig het filmpje kijken en de antwoorden op het werkblad invullen.

Indien technisch mogelijk kun je ervoor kiezen gezamenlijk te starten en het filmpje met elkaar te bekijken.

Opdracht 4

Opdracht 4 is een reflectieopdracht waarbij leerlingen een eigen tekst schrijven (vorm vrij te kiezen) of vlog maken over de betekenis van de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. In de EXTRA geven de drie jonge acteurs hun eigen antwoord op deze vraag aan de hand van een interview. Leerlingen kunnen hun creatie delen met elkaar.

TIP Als je meer wilt weten over hoe je als docent vooroordelen en (ervaringen met) discriminatie op een veilige manier bespreekbaar kunt maken in de klas, kun je deelnemen aan de online cursus ► [Begin bij jezelf!](#)